

FARKLI KENTSEL PAYDAŞLARIN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE KÜLTÜR TURİZMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN ÜST ÖLÇEKLİ PLANLAR ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ: İZMİR ÖRNEĞİ

The evaluation of different urban stakeholders' opinions on the conservation of cultural heritage and cultural tourism within the framework of upper-scale plans: The case of İzmir

Funda ÇATALBAŞ¹

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Doktora Pr.

funda.catalbas@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3420-8948

Sibel ECEMİŞ KILIÇ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

sibel.ecemis@deu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3928-8462

(Teslim: 10 Nisan 2021; Son Düzeltme: 25 Haziran 2021; Kabul: 28 Haziran 2021)
(Received: April 10, 2021; Last Revised: June 25, 2021; Accepted: June 28, 2021)

Abstract

Increased interest to know different cultures, strengthened the relationship between culture and tourism. Cultural values, areas/cities where tangible and intangible heritage are preserved while becoming attractive in terms of tourism, income generated by tourism facilitates the maintenance and repair of cultural assets and supports their survival. On the other hand cultural heritage, beyond being an attractive element for tourism, it has a value in creating and maintaining local identity. It is a concrete source that carries the knowledge of the past to the present and establishes a connection between the past and the present. İzmir has a strong cultural tourism potential with its tangible and intangible cultural heritage richness and diversity. Therefore, the instrumentalization of cultural heritage and values for tourism reveals some risks and threats. Repetition of interesting elements, superficial/emptied approaches to conservation, interventions developed without taking into account the links between different built-natural and human elements that make up the identity, use and marketing policies that do not take into account the carrying capacity can become important threats to cultural heritage areas. In this respect, the necessity of establishing holistic policies for the balance of conservation and use in cultural heritage areas and the healthy development of cultural tourism arises, and this situation brings the importance of sustainable cultural tourism and conservation concepts to the agenda. Strategies and policies aimed at evaluating together and in coordination cultural heritage conservation and sustainable cultural tourism in the field of city and regional planning are insufficient. In this context, in terms of the future of cultural heritage, urban stakeholders should be able to put forward holistic policies in planning through upper-scale plans, melt culture and tourism in the same pot and bring them together on a common ground. In the study, in order to reveal a holistic planning approach towards the solution of the issue, the views and suggestions of different urban stakeholders in İzmir Province, which has rich cultural heritage accumulation, were examined and a framework was created on handling of the protection of cultural heritage and cultural tourism in planning through upper-scale plans.

Keywords: Cultural heritage, cultural tourism, İzmir, holistic approach, upper-scale plans, urban stakeholders, qualitative method.

Öz

Farklı kültürleri tanımaya ilişkin artan ilgi, kültür ve turizm arasındaki ilişkiyi güçlendirmiştir. Kültürel değerlerin, somut ve somut olmayan mirasın korunduğu alanlar/kentler turizm açısından çekici hale gelirken, turizm ile elde edilen gelir kültür varlıklarının bakımını, onarımı kolaylaştırmakta ve yaşatılmasını desteklemektedir. Diğer yandan kültürel miras, turizme yönelik çekici bir unsur olmanın ötesinde yerel kimliğin oluşturulması ve sürdürülmesi, geçmişin bilgisini bugüne taşıyan, geçmişle bugün arasında bağ kuran bir kaynak olması açısından bir değer taşımaktadır. İzmir somut ve somut olmayan kültürel miras zenginliği ve çeşitliliği ile güçlü bir kültür turizmi potansiyeline sahiptir. Bu nedenle kültürel miras değerlerinin turizm için araçsallaşması bazı risk ve tehditleri de ortaya çıkarmaktadır. İlgi çeken unsurların tekrar edilmesi, korumaya yönelik yüzeysel/içi boşaltılmış yaklaşımlar, kimliği oluşturan yapı-doğal ve beşeri farklı unsurlar arasındaki bağlar dikkate alınmadan geliştirilen müdahaleler, taşıma kapasitesini dikkate almayan kullanım ve pazarlama politikaları kültürel mirasa ilişkin önemli tehditler haline gelebilmektedir. Bu bakımdan, kültürel mirası koruma-kullanma dengesinin sağlanması ve kültür turizminin sağlıklı gelişimi için bütüncül politikalar oluşturulması gerekliliği doğmakta ve bu durum sürdürülebilir kültür turizmi ve koruma kavramlarının önemini gündeme getirmektedir. Şehir ve bölge planlama alanında kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir kültür turizminin birlikte ve eşgüdümlü olarak değerlendirilmesine yönelik strateji ve politikalar yetersizdir. Bu

¹ Sorumlu Yazar/ Corresponding author

kapsamda, kültürel mirasın geleceği açısından planlamada kentsel paydaşların üst ölçek planlar aracılığıyla bütüncül politikalar ortaya koyabilmesi, kültür ile turizmi aynı potada eritebilmesi ve ortak bir paydada buluşturabilmesi gerekmektedir. Çalışmada, konunun çözümüne yönelik bütüncül bir planlama yaklaşımı ortaya koyabilmek amacıyla, zengin kültürel miras birikimine sahip olan İzmir ilindeki farklı kentsel paydaşların görüş ve önerileri incelenerek üst ölçek planlar aracılığıyla kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin ele alınışına dair bir çerçeve oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültürel miras, kültür turizmi, İzmir, bütüncül yaklaşım, üst ölçekli planlar, kentsel paydaşlar, nitel yöntem.

1. GİRİŞ

İzmir İli, zengin tarihi geçmişi ve kültür birikimi ile korunması gereken önemli değerler taşımaktadır. Tarihi, arkeolojik, kültürel değerleri, somut ve somut olmayan kültürel mirası, çok kültürlü etkileşime açık yapısı ile birlikte kültür turizmi açısından büyük potansiyele sahiptir. Birbirleriyle etkileşen ekonomik, sosyal, kültürel ve mekânsal değerlerin varlığı ve dinamizminin planlı bir şekilde yönlendirilmesi hem miras değerlerinin korunması, hem de kültür turizminin güçlenmesi ve sürdürülebilirliği açısından bir gereksinimdir.

Ülkemizde kültürel miras alanlarının (kentsel sit alanları, arkeolojik sit alanları, tarihi sit alanları, karma sit alanları statüsünde) korunmasına yönelik planlar sit alanları ve onlarla yoğun ilişki içinde olan etkileşim alanlarını kapsayacak biçimde ele alınmakta ve alt ölçeklerde (1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı) hazırlanmaktadır. Üst ölçekli planlarda (1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı) ise bu alanlara ilişkin stratejik kararlar eksik kalmakta, genellikle konuya ilişkin genel geçerli ifadeler ile ilgili mevzuata gönderme yapan plan hükümleri dışında yeterli düzeyde konu ele alınmamaktadır. İmar mevzuatı gereğince mekânsal planlar hiyerarşisinde yer almayan bu planlar dışındaki diğer planların (ülke turizm stratejisi, bölge planı vb.) ise mekânsal planlar ile ilişkisinin nasıl kurulacağı belirgin olmayıp, bağlayıcılıkları bulunmamaktadır.

Buna karşın kültürel mirasın korunmasına yönelik yaklaşımın anıtların korunmasından alansal korumaya doğru evriminin ardından, yakın dönem koruma yaklaşımları daha bütünlük ve çok yönlü ele alışlara gönderme yapar. Bu anlamda UNESCO tarafından 2011 yılında gündeme getirilen HUL (Historic Urban Landscape) yaklaşımı önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur (UNESCO, 2011). Kültürel mirasın korunması giderek mekânsal ekonomik, kültürel, sosyal, ekolojik tüm boyutları değerlendiren, fiziki/mekânsal unsurların korunmasının yanı sıra, somut olmayan mirasın, yerin ruhunun ve toplumsal ve kültürel boyutun ele alındığı bütüncül bir çerçeveye doğru evrilmektedir. Bu gelişmeler ise kültürel mirasın korunmasında daha stratejik bir planlama yaklaşımını ve daha geniş bir

çerçeve sunmaları nedeniyle üst ölçekli planlar kapsamında ele alınmalarını gerekli kılmaktadır.

Diğer yandan turizme yönelik politikalarda da sürdürülebilirlik vurgusu ön plana çıkmaktadır. 1988 yılında Dünya Turizm Örgütü tarafından önerilen sürdürülebilir turizm ilkesi, kültürel bütünlük, temel ekolojik süreçler, biyolojik çeşitlilik sürdürülürken ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçların karşılanabilmesi için tüm kaynakların yönetimine öncülük etmek olarak tanımlanmaktadır. Yaklaşım ev sahibi nüfusun ihtiyaçlarını ve artan sayıda turist taleplerini karşılamak ve bu iki amacı gerçekleştirmek için de doğal çevreyi korumak olarak özetlenebilir. Çevre ve ekonomik kalkınmaya yönelik politikalarla birlikte, yerel topluluklar ve kültürler gibi genellikle ihmal edilen sosyal, politik ve kültürel konularla ilgilenen entegre yaklaşımlar, turizm alanında giderek daha fazla savunulmaktadır (Nuryanti, 1996; Al-hagla, 2010; Loulanski, ve Loulanski, 2011).

Kültür ve turizm giderek birbirlerini tamamlayan bütünlük bir yapıya bürünmektedir. Kültürel turizminin gelişimi artık kültürün tüm alanlarını kapsayacak şekilde, kültürü deneyimleme ve yerel ile temas kurma üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kültür turizminde operasyonel ve yönetsel çerçeve ile mekânsal planlama arasındaki kopukluğu gideren çok kapsamlı kültürel miras ve turizm haritalarına, kültürel mirasın küresel ölçekte tanıtımına, korunmasına ve yerin ruhunun hissettirilmesine gereksinim vardır. Dolayısıyla bütün bu unsurların bir arada ve bütünlüklü bakış açısı ile ele alınması ancak üst ölçekli planlar ile mümkün olabilir.

Üst ölçekli planlar, kültür ve turizmin ortak bir zeminde yürütülmesinde, karar ve uygulamaların gerçekleştirilmesinde, hedef, politika ve prensiplere uygun olarak kente yönelik gelişim ve arazi kullanım kararlarının verilmesinde, alt ölçekli planları denetleyen, yönlendiren ve esneklik çerçevesini çizen belgelerdir. Planların kademeli birlikteliği ilkesi çerçevesinde, alt ölçekli planların üst ölçekli planlara bağlı kalarak daha detay ve kapsayıcı bilgi içermesi, üst ölçekli planların da yönlendirici olması beklenmektedir. Ayrıca yerel yönetimlerin ve toplumun katılımının sağlandığı, çoğulcu ve alttan yukarıya yönlendirmeler ile hazırlanan planlama

paradigmaları günümüz planlama sistemini daha sağlıklı kılmaktadır (Ersoy, 2000; Ersoy, 2007).

Şehir planlama, farklı ölçekli planlar arasında geri besleme/bildirim döngüsü ile devam edegelen, ölçeklerin birbirlerini yönlendirme ve denetlemesini mümkün kılan, uzun ve dinamik eylemler sürecidir. Bu süreç içerisinde, üst ölçekli planlar ve plan kararları aracılığı ile gelecek için uygun hedef ve politikalar ortaya konulabilir, bütüncül planlama yaklaşımları doğrultusunda bölgesel ve ulusal ölçekteki ya da mekânsal ve stratejik planlar arasında sağlıklı ilişki ve birliktelik sağlanabilir. Bu geri beslemeler ile birlikte, üstten alta doğru uygun stratejik bir çerçeve oluşturulmakta, ayrıca bütün kentsel paydaşların dahil olabileceği alttan üste doğru da katılımcı ve çoğulcu bir sistemin zemini hazırlanmaktadır. Günümüzde planlama, stratejiler üreten üst ölçekli eylemler ve mekânsal planlama arasında sıkışmıştır. Planlama, hiyerarşik bir sisteme gereksinim duymaktadır, bu sistem ancak kurumlar arası eşgüdüm, merkezi ve yerel yönetimler arasında dengeli yetki paylaşımı, sivil inisiyatiflerin ve yerel dinamiklerin katılımı ile esnek ve şeffaf bir hale gelebilir (Firidin, 2004).

Araştırmanın sorunsalı, üst ölçekli planlar kapsamında kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir kültür turizmi konularının ne düzeyde ele alındığı, kentsel paydaşların planlama sürecine ne ölçüde dahil olduğu ve bu sürecin ne kadar farkında olduğu ve iki konunun birbirini tamamlayacak/destekleyecek biçimde yürütülüp yürütülmediğidir. Gerek kültürel mirasın korunması gerekse de turizmin sürdürülebilirliği anlamında kabul gören geniş kapsamlı, çok aktörlü, çok boyutlu planlama yaklaşımlarının geliştirilmesi açısından uygun bir çerçeve sunan üst ölçekli planlar kapsamında kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir kültür turizminin birlikte ve eşgüdümlü olarak değerlendirilmesine yönelik strateji ve politikalar yetersizdir. İzmir ilinin üst ölçekli planlarında var olan kültürel miras değerlerinin ve turizm potansiyelinin bütünlük olarak ele alınmasına yönelik bir planlama sistemi bulunmamaktadır. Bu durum sadece kültür ve turizmin üst ölçekli planlarda ele alınmış biçimine ilişkin değildir. Genel olarak üst ölçekli planların sahip olması gereken nitelikleri (stratejik, çok aktörlü, sosyal, ekonomik, ekolojik ve mekânsal ilişkileri bir arada değerlendiren, katılımcı, esnek, öncelikleri belirleyen, alt ölçekli planları yönlendiren vb.) barındırmamaları, teknokratik bir yaklaşımla, durağan, katı, ağırlıklı olarak mekânsal verileri içeren şekilde hazırlanmaları ile de ilişkilidir. İzmir ili için hazırlanmış üst ölçekli planlar gerek gösterim dili, gerekse içerik açısından birbirinden

farklılaşmamıştır. Kent/bölge için daha esnek olan stratejik mekânsal planlama yaklaşımı ile hazırlanmadıkları gibi, planlamada kademelenmeyi ve birlikteliği sağladığı da düşünülmemektedir (Yalınz Koç & Çevikayak, 2013).

Kültürel mirasın korunması ve kültür turizmine yönelik bölgesel (İzmir-Manisa Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, İzmir Büyükşehir Bütünü 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, İzmir Kuzey-Doğu-Batı Bölgeleri 1/25000 Ölçekli Nazım İmar Planları, İzmir Bölge Planı) ve ulusal (Son 5 Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi, Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı) ölçekte yürütülen planlar ve plan kararları, kültür ve turizmi ortak bir paydada birleştirememektedir. Planlar arasında kopukluk, bütünleşememe, parçacılık, plan fazlalığı, yetki karmaşası ve dolayısıyla uygulama sorunları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca koruma alanları etkileşim halinde olduğu çevreleri ile birlikte düşünülmemekte, alt ölçekli planlarda sit alanları ve yakın çevresi (etkileşim geçiş bölgesi) temelinde parçalı olarak ele alınan bu alanlara ilişkin olarak üst ölçekli planlarda bütünlüklü bir planlama politikası geliştirilememektedir. Günümüzde halen koruma ve yaşatma anlayışı, mekânın varlığını anlamaktan ziyade devamlı değişen politika ve yasalarla dönüşüme uğramakta ve toplum tarafından içselleştirilememektedir (Tekeli, 2011). Bununla birlikte, kültürel mirasa sahip yerleşimler, hem korumanın hem de ekonomik ve sosyal kalkınmanın bir gereği olarak kültür turizmi aracılığıyla değerlendirilememekte, sürdürülebilir turizm yaklaşımı çerçevesinde bölgesel politikalar yürütülememektedir.

Planlama alanındaki sorunların pragmatik bir yaklaşımla, farklı ölçeklerde hazırlanan hızlı ve parçalı planlar aracılığıyla düzenlenmeye çalışılması, sorunları daha da karmaşık hale getirmektedir. Dolayısıyla, planlama sistemindeki mevcut karmaşık, katılımsız ve denetimsiz yapının değiştirilmesine gereksinim vardır (Ersoy, 2000; Ersoy, 2007). Bu kapsamda kültür ve turizme ilişkin üst ölçekli planları birleştiren bir unsur olarak, uluslararası sözleşme ve tüzüklerde ortaya konulan yaklaşımlar yol gösterici niteliktedir. Bu yaklaşımlar doğrultusunda üst ölçekli planların karar ve uygulama süreçleri kültür ve turizmi bir arada ele alarak değerlendirildiğinde, kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin gelişimine yönelik bütüncül bir planlama politikası yürütülebilir. İzmir ilinde kültür ve turizme yönelik üst ölçekli plan kararlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında söz sahibi olan kentsel paydaşlar, görüş ve önerileri ile

İzmir gibi kültürel mirasın zengin olduğu ve kültür turizmi potansiyelinin çok yüksek olduğu bir ilde, bu mirasın korunması ve turizmin gelişimi noktasında önemli role sahiptir. Bu kapsamda, planlama yetkisine sahip kurumlar ve planlar arasında ve izlenen planlama sürecinde bütünlük ve tutarlılığın olması gerekmektedir.

Çalışmanın amacı, üst ölçekli planlarda kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin gelişimine ilişkin birlikte ve eşgüdümlü hareket edilememesi sorunlarına sebep olan faktörleri belirlemek, kültürel mirasın korunması ve kültür turizmi politikalarının planlamada nasıl ele alındığını farklı kentsel paydaşların değerlendirme ve önerileri doğrultusunda incelemek ve araştırmaya dair bütüncül planlama yaklaşımları doğrultusunda bir çerçeve oluşturmaktır. Ayrıca, İzmir ilinde turizmin olumlu ve olumsuz etkilerini tartışmak, kültür turizminin gelişiminde kültürel miras alanlarının rolünü tespit etmek, sürdürülebilir kültür turizminin gelişimi bağlamında özgün kültürel miras alanlarına sahip bölgelerin korunmasının önemini vurgulamak ve konunun şehir ve bölge planlama disiplinindeki yerini tespit etmekte amaçlanmaktadır. Çalışma bu yönleriyle kültürel miras ve turizm arasındaki ilişkiyi bütünlük planlama ve yönetim konuları kapsamında ele alan çalışmaları, örnek bir alan çalışması üzerinden genişleteceği gibi, konuyu üst ölçekli planlar perspektifinden ele alarak diğer çalışmalardan farklılaşacaktır. Yine uluslararası düzlemde ele alınan konuların Türkiye planlama sistemi içinde ele alınmıyor olması da çalışmanın bir diğer özgün yönüdür.

Çalışmanın yönteminde, konuya ilişkin yeterli bilgi ve donanıma sahip olabilecek birinci dereceden paydaşların görüşlerini almak üzere nitel araştırma yöntemi izlenmiştir. Çalışmanın kapsamını, kültürel miras ve koruma, kültür turizmi ve üst ölçekli planlar konu başlıkları oluşturmaktadır. Çalışmanın amaç ve kapsamına yönelik paydaşların netleşmesi ve süreç ilerledikçe görüşülecek isimlerin, görüşülen kişilerden referans alınması suretiyle kartopu gibi büyüyerek devam etmesi için kartopu örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Kartopu örneklem yöntemi ile İzmir İli kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir kültür turizmi açısından bilgi sahibi olan kurumların üst düzey yetkilileri (müdür, şef, başkan, uzman personel vb.) içerisinde özellikle şehir plancısı olanlar belirlenmiştir. Sonuç olarak görüşülmesi gereken paydaşlar netleşmiş ve araştırmaya 15 paydaş katılmıştır. Ağustos-Eylül 2020 döneminde, farklı karar mekanizmalarından oluşan paydaşlar ile açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formuna bağlı kalınarak, derinlemesine görüşmeler

yapılmış, bu görüşmeler ortalama 30 - 60 dakika sürmüştür. Görüşmelerde ses kaydı alınarak kayıtlar metne betimsel analiz yöntemi kullanılarak aktarılmıştır. Çalışmanın sonucunda, kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin sürdürülebilir gelişimine ilişkin konunun tüm boyutları ile ele alınması ve stratejik ve mekânsal plan kararları arasındaki uyum ve bütünleşmenin sağlanmasına yönelik bir çerçeve oluşturulması hedeflenmiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Kültürel mirasın korunması ve kültür turizmini üst ölçekli planlar kapsamında ele alan çalışmada; kültürel miras ve koruma, kültür turizmi, kültürel miras ve turizm ilişkisi, kültürel miras, turizm ve planlama başlıkları altında ilgili literatür incelenmiştir.

2.1. Kültürel miras ve koruma

Kültürel miras, yaşayanların süreç içinde birlikte oluşturdukları deneyimler ile yerleşmeleri birbirinden farklılaştırır, özgün kılar. İnsanların geçmişleri ile bağ kurmasına olanak sağlayarak aidiyet duygusunu güçlendirir. Kentin kültürel kimliğinin ayrılmaz parçalarından biridir. Kültürel miras alanları ise, birbirlerinden etkilenen kültürel farklılıklardan oluşan karmaşık bir bütünlük ve katmanlı yapıdır (Karakul, 2011). Kültürel miras ve koruma anlayışı süreç içerisinde farklı boyutlar kazanarak çeşitlenme, süreklilik, değer, estetik, özgünlük, bellek, işlev, yerin ruhu, somut olmayan miras, sürdürülebilirlik, turizm, ekonomi ve toplum ile ilişki, yerelin önemi ve kimlik oluşumu yönlerinden kültürel mirasın anlamını ve yapısını köklü bir şekilde değiştirmiştir (Tengberg, Fredholm, vd. 2012; Taylor, 2004; Mason ve Avrami, 2002). Bu sebeplerle, kültürel bilgi birikiminin ve kültürel miras alanlarının korunması ve yaşatılması giderek daha fazla önem kazanmıştır. Kültürel mirasa olan ilgi kültür turizmini, kültürel miras ve koruma süreçleri ile ilişkilendirmiştir. UNESCO, ICOMOS gibi uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan sözleşme, tüzük ya da tavsiye kararları aracılığıyla koruma anlayışı yaygınlaşmış, kültür turizminin önemi anlaşılabilir, koruma yaşatma dengesinin gerekliliği ve kaçınılmazlığı vurgulanmıştır.

Dünya Miras Sözleşmesi'ne göre, kültürel mirasın korunmasına yönelik etkili bir yönetim sisteminin gerçekleşebilmesi için, devamlı planlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve geri bildirim sürecinin olması ve koruma ile turizm paydaşlarının da bu sürece aktif katılması gerekmektedir (UNESCO, 2003). Kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin sürdürülebilirliği için tüm paydaşların etkin

bir şekilde katılımının sağlandığı ortak bir zemine ihtiyaç vardır.

Yine, anıtların korunması ile başlayan koruma yaklaşımının giderek geliştiği/değiştirdiği ve son dönemde geleneksel ve yeni dokular, kültürel ve doğal alanlar, kentsel ve kırsal miras alanları, mekânsal yapı ve toplumsal yapı arasındaki ilişkiye daha çok gönderme yapan “Tarihi Kentsel Peyzaj (Historic Urban Landscape-HUL)” yaklaşımının ön plana çıktığı görülmektedir (Bandarin, & Van Oers, 2012; Dinçer, 2013; Taylor, 2016; Roders ve Bandarin, 2019; Ginzarly, Houbart ve Teller, 2019). Bu süreç, planlama alanında da koruma konusuna nasıl yaklaşılacağına yeniden ele alınması gereksinimini ortaya çıkarmaktadır.

Kültürel mirası koruma süreci; anlama, belgeleme, değerlendirme ve karar üretme süreçlerinden oluşan karmaşık ve çok disiplinli bir süreçtir. Bu nedenle bütüncül planlama yaklaşımları gerektirmektedir. Bu alanların planlanmasında kültürel mirasın aşırı kullanılması durumunda bozulacak doğal bir kaynak olduğu, sürekliliği sağlamak için değişim ve gelişimin kabul edilmesinin gerektiği, yerel topluluk ve ziyaretçiler arasında adil kullanım ve dengenin önemli olduğu ve bu unsurları dikkate alan uzun vadeli planlama gereksinimi bulunduğu görülmektedir (Orbaslı, 2000; Nasser, 2003; Al-hagla, 2010).

2.2. Kültür turizmi

20.yüzyıldan itibaren kültürel miras alanlarına olan ilginin hızla artması, eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesi postmodernizmin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Richards, 1996). Geleneksel ve kitlesel turizmin egemenliğindeki modern dönem yerine bireyselliğin ön planda olduğu postmodern turizm dönemi; bireysel turların, küçük ve otantik tesislerin, eski kültürlerin izlerinin yanı sıra somut olmayan mirasın ve yaratıcı faaliyetlerin de ilgi çektiği bir dönemdir (Richards, 2011). Postmodern tüketim ile birlikte kişisel gelişime önem verilmesi, deneyimleme isteği, ulaşım imkânlarındaki gelişmeler sonucu diğer kültürlerle kolay ulaşılabilir gibi faktörler kültür turizmine talep oluştururken; kültür turizmindeki gelişimin istihdam ve gelir artışına sebep olması, yükselen bir trend ve kaliteli turizm olarak görülmesi, yeni teknolojiler sayesinde kültür ve turizm bilgilerine kolaylıkla ulaşılabilirliği, yeni ulus ve bölgelerin oluşumuyla farklı kültürlerle merakın artması, kent ve ulus imajını oluşturmada motivasyon sağlaması da arzı oluşturmaktadır (İZKA ve Ege Derneği, 2011). Postmodern turizm ile birlikte turistler, ekonomik sermaye yerine kültürel sermaye birikim sürecinin,

yeni ve/veya farklı kültürlerin üreticileri olmuştur (Urry, 2009).

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü yerli gibi yaşama ve gerçeklik arayışlarının turizmde son yıllarda öne çıkan eğilimler olduğunu belirtmiştir (UNWTO, 2019). Bu gelişmeler göz önüne alındığında turizmin, geçmiştekenden çok daha yaratıcı ve yenilikçi bir endüstri haline geldiği görülmektedir. Bu durum, dijital platformlar ve sosyal medya gibi teknolojik araçlarla giderek artmaktadır. Günümüzde, kültür ve turizm giderek birbirlerini tamamlayan bütünleşik bir yapıya bürünmektedir. Kültürel turizmin gelişimi artık kültürün tüm alanlarını kapsayacak şekilde genişlemiştir. 21.yüzyıl ile birlikte yereldeki gibi yaşama isteği, deneyimleme ve paylaşma, pasif ziyaret yerine aktif ziyaret ve yaratıcılık gibi kültür turizmi faaliyetleri görülmektedir. Yaratıcı turizmde; katılım, deneyimleme, yaratıcı yetenekleri geliştirme ve yerel halk ile temas kurma isteği gibi özellikler öne çıkmaktadır (Zoğal ve Emekli, 2017). Yaratıcı turizmin ortaya çıkardığı yaratıcı sınıf, yaratıcılıkla birlikte metropoller arasındaki ilişkileri de güçlendirmektedir (Richards ve Wilson, 2007). Bu sayede turizmle birlikte, işbirliği ve kültürel ilişkiler geliştirilmekte, kültür ve turizm bütünleşik bir yapı kazanmaktadır.

Turizmin, kültürel dokuyu korumak ve kentsel ölçekte korumayı başlatmak için önemli bir katalizör olduğu ve her iki sektörün karşılıklı fayda ve fırsatlar yaratabileceği genel olarak kabul görmektedir. Değişen turizm anlayışı, tabiat ile bütünleşmeyi, kültürel izleri yerinde görmeyi, yerel kültürlerle teması, yaşam şeklini, dini inanışları, sanat ürünlerini, alışveriş mekânlarını ve eğlence biçimlerini ön plana çıkarmaktadır (Emekli, 2006a). Bu paralelde turizm sektörü içindeki kültürel ve tarihi değer taşıyan alanlara yönelik turizm faaliyetleri hızla artarak kültür ve miras, turizm sektörünün önemli elemanları haline gelmiştir (Timothy ve Nyaupane, 2009; Herbert, 2001; Li vd., 2008; Ecemiş Kılıç ve Türkoğlu, 2015). Dünya Turizm Örgütü'ne göre turizm ziyaretlerinin %37'si kültür turizmine yönelik yapılmakta ve her yıl bu oranın %15 artacağı öngörülmektedir (McKercher ve du Cros, 2002). Kültür turizmi, moderniteden postmoderniteye geçiş sürecinde; kültür, ekonomi ve turizm arasında, aynı zamanda küreselleşme ile yerel olan arasında ortaya çıkan farklılıkların sonu olarak görülmektedir (Berrera-Fernandez vd., 2016).

2.3. Kültürel miras ve turizm ilişkisi

Kültür turizmine artan ilgi ve ortaya çıkardığı ekonomik değer, kent yöneticilerinin ve kentlilerin

kültürel mirasın korunması konusundaki ilgisini artırmıştır. Korumacılar açısından kültür turizmi, kültürel mirasın korunmasına sağlayacağı ekonomik faydalar açısından önemli bulunmaktadır (Orbaşlı, 2000; Mckercher vd., 2005; Orbaşlı, 2006; Tuan & Navrud, 2008). İş fırsatları yaratma, atıl yapı/alanların kullanılabilirliğinin artırılması ve yerel kültürü teşvik etme gibi yararları nedeniyle turizm sektörünün kültürel mirasın korunması açısından kullanılmasına yönelik politikalarda öne çıkmaktadır. Buna karşın, kültürel mirasın korunmasında turizmin olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır (Orbaşlı, 2000; du Cros, 2001; Fagance, 2003; Ecemiş Kılıç ve Türkoğlu, 2015). Kültürel mirasa yönelik riskler çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Geleneksel dokunun gerçek sahiplerinin ve yerel topluluğun kültürel bütünlüğünün bozulması önemli bir risk olarak ortaya çıkmakta, kültür turizmi sürdürülebilirlik ilke ve politikaları temel alınarak geliştirilemezse, toplum kültürünü olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Ecemiş Kılıç, 2008). Turizm faaliyetleri, ziyaret edilen ve kullanılan kültürel miras alanlarının bozulmasına yol açabilmektedir. Ayrıca kültürlerarası çatışmalar, nüfusun hızla artması, yaşam kalitesinin bozulması, bilinçsiz turist hareketleri ve yönetim hataları sebebiyle kültürel miras değerleri olumsuz yönde etkilenmektedir (Xiao vd., 2015, Hall vd., 2016). Kültürel miras alanlarının pazarlanan bir mal/meta olarak görülmesi bu alanları yapaylaştırılarak turizmin sürdürülebilirliği açısından da riskler oluşturabilmektedir. Bu nedenle, kültür ve turizm arasındaki ilişki farklı uzmanlar tarafından "paradoks, çelişki ve çatışma, dinamizm, gerilim, karmaşa, çatışma/işbirliği ikilemi" gibi kavramlarla tanımlanmaktadır (Berry, 1994; Boniface, 1998; Jacobs & Gale, 1994; Jansen-Verbeke, 1998, Orbaşlı, 2000; Mckercher vd.,2005; Ecemiş Kılıç ve Türkoğlu, 2015).

2.4. Kültürel miras, turizm ve planlama

Kültürel miras alanlarının korunması ve planlanmasına yönelik bazı sorunlar bulunmaktadır. Uluslararası ve ulusal düzeyde yasal/yönetimsel düzenlemelerle yürütülmeye çalışılan koruma politikalarının varlığına rağmen, sermaye birikim düzeninin mevcut yapısı içerisinde kültürel mirasın korunmasının kolay olmadığı görülmektedir. Günümüzde kültürel mirasın korunması yapı/alan ölçeğinden çıkarak kent/bölge ölçeğine doğru değişen bir eğilim göstermektedir. Bu kapsamda kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin değişen anlamı ve yeni eğilimler göz önüne alındığında, planlama, kültür ve turizme ilişkin bütünleştirici bir rol oynamakla birlikte, kültür ve turizmin paydaşlarını

ortak kaygılar çerçevesinde bir araya getiren birleştirici bir güç oluşturmaktadır.

Koruma alanında tespit-tescil, envanterleme, arkeolojik bilginin dijitalleştirilmesi ve mekansallaştırılması ve bu bilginin korunmasına yönelik planlama dilinin geliştirilmesi gibi temel eksikliklerde bugün çözülmesi gereken önemli sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır (Altınörs Çırak vd., 2015). Plan otoritelerinin gelecek odaklı ve geçmişe karşı umursamaz ve/veya yıkıcı tavrı, bir sistem sorunu ve aynı zamanda planlama açısından da ontolojik bir problemdir. Kültürel mirasın yönetilemediği ve değersizleştirildiği plan uygulamaları, kapitalist ekonominin güncel beklentilerine hizmet ederken, kentteki mekânsal kalitesizliği ve kimliksizliği de üretmektedir. Planlama alanında uzun bir süreç içinde kimi zaman aynı alanlar üzerinde dönüşerek, kimi zaman ise mevcut parçalara yenilerinin eklenmesi ile oluşan kentsel alanların, korunması gereken, korunması gerekmeyen biçiminde ikili bir kategoride ele alınması da bütünlüklü bir yaklaşım geliştirmeyi güçleştirmektedir. Bu planlama müdahaleleri ile mekânda değişim/dönüşüm sürecinin izlerinin takip edilmesi, algılanması mümkün olamamakta, değerli görülen korunan yapı ve alanlarla belirli bir dönem hakkında bilgi sahibi olunabilirken, bazı dönemlerin izleri hızlı dönüşüm süreci içinde tamamen ortadan kalkabilmekte, mekânda eski ve yeni arasında keskin ayrılmalar, kırılmalar izlenebilmektedir.

Diğer yandan geleneksel yapı ve alanların korunması konusunun ağırlıklı olarak alt ölçekli planlar ile mekânsal müdahaleler (onarım müdahaleleri, yeni yapılanma biçimleri, kullanım önerileri, ulaşım sistemi vb.) kapsamında ele alınması, korumanın sosyal ve ekonomik boyutunun göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle kültür ve turizm arasındaki ilişkinin de sağlıklı kurulamadığı, bazen öngörülenin çok üzerinde, bazen de çok altında turizme yönelik kullanımların koruma alanlarında yer alabildiği izlenebilmektedir. Ortaya çıkan bu sorunlar paralelinde üst ölçekli planlar kapsamında bütünlüklü bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğu ifade edilebileceği gibi koruma yaklaşımının gelişimi sürecinde bugün üzerinde uzlaşılan prensiplerde bu görüşü desteklemektedir.

Loulanski ve Loulanski'nin (2011), kültürel miras ve turizmin sürdürülebilir entegrasyonu üzerine konuya ilişkin 483 kaynağı bir araya getirerek ayrı çalışmaların bulgularına dayanan genel bir yorum inşa etmeye yönelik niteliksel çalışmasında dokuz tema ve on beş sentez faktörü belirlenmiştir. Bu on beş sentez

faktöründen biri olarak ele alınan **bütünleşik planlama ve yönetim** 194 referans ile üzerinde durulan önemli yönelimlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Kültürel miras ve turizm arasındaki ilişkiyi planlama ve yönetim açısından ele alan çalışmalar;

- Piyasadaki değişim ve dalgalanmalarla başa çıkabilecek esneklikte,
- Hasarın geri döndürülemez hale gelmeden önlenmesini amaçlayan,
- Kaynakları, ziyaretçileri ve toplulukları içeren,
- Çok amaçlı, yerel koşullara uyarlanabilir, kapsamlı, işbirlikçi ve yerel değerlere dayalı,
- Turizm ile diğer tüm sektörler arasında gerekli bağlantıyı sağlayan,
- Hükümetleri, planlamacıları, turizm yöneticilerini, akademisyenleri, miras profesyonellerini, zanaatkarları, STK'ları ve diğer paydaşları bir araya getiren,
- Çok disiplinli, çok kurumlu ve bilgiye dayalı entegre planlamanın önemi vurgulanmaktadır (Orbaşlı, 2000; Drost, 1996; Turpenney, 2004; Loulanski ve Loulanski, 2011).

Kentsel paydaşların ve yöneticilerin karar ve politikalarının UNESCO'nun koruma ve turizme ilişkin yaklaşımları ile örtüşmesi, kültürel mirasın korunması, yönetilmesi ve kültür turizminin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. Bu sebeple, kentsel paydaşların sistemli ve eşgüdümlü bir diyalog ve işbirliği içerisinde olması gerekmektedir (Ripp ve Rodwell, 2016; Petrova ve Hristov, 2016). Kültür ve turizm arasındaki etkileşim kentlerin gelişimiyle birlikte devam edegelen dinamik bir süreçtir ve dolayısıyla her iki sektörün paydaşlarının ortak bir paydada buluşabilmesi aralarında dengeli bir ilişki kurulmasına zemin hazırlayacaktır.

Özetle korunma ve kültür turizminin ortak bir paydada ve zeminde buluşturulması, kültürel mirasın geleceği açısından önem arz etmektedir. Bu kapsamda, kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik kentsel paydaşların katılımı ile desteklenecek üst ölçekli bir planlama stratejisine, eylem planına, kısa, orta ve/veya uzun vadeli stratejik yönetim modellerine ve dolayısıyla bütüncül bir planlama yaklaşımına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda, kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin gelişimine yönelik İzmir ilindeki farklı kentsel paydaşların görüşleri incelenerek analiz ve değerlendirmeler yapılacaktır.

3. İZMİR İLİ KÜLTÜREL MİRASI VE KÜLTÜR TURİZMİ

İzmir; Türkiye'nin Akdeniz'e ve Avrupa'ya açılan kapısı olarak bir lojistik merkez ve liman kenti; ayrıca genç, dinamik, farklı inanç ve kültürlerin bir arada yaşadığı kozmopolit bir şehirdir. Birçok kültür ve medeniyetin izlerini barındıran kent, 8500 yıla yakın tarihi geçmişe sahiptir (Doğer, 2011). M.Ö. 300 tarihlerinde Pagos Dağı eteklerinde (Kadifekale) kurulan Smyrna (İzmir), M.Ö. 7. yüzyıla kadar yer değiştirmemiş, liman ve iç kesimlerin zamanla birleşmesiyle kent büyümeye başlamıştır (Atay, 1978). Hellenistik ve Roma Dönemlerinde İzmir; parlak, güçlü bir uygarlık, dinlenme kenti olarak görülmüş, ticaretin gelişmesi için Agora kurulmuş, dönemin güçlü ticaret ve liman merkezi Efes'te Artemis Tapınağı yapılmış, kültürel miras açısından ise oldukça zenginleşmiştir (Atilla, 2001; Dan, 2015; Yılmaz ve Yetkin, 2002). Bu sebeple İzmir Roma döneminde büyük bir ticaret ve kültür kenti olma özelliği kazanmıştır. Bizans Döneminde, Hristiyanlık tarihinde kutsal kabul edilen Ayasuluğ (Selçuk), Ephesos (Efes), Pergamon (Bergama) ve Smyrna (İzmir) kentlerindeki yerleşimlerin ve dini mekânların temelleri atılmıştır. Bizans Dönemi'nde İzmir kenti, daha çok dini bir merkez kabul edilmiştir (Daş, 2009). Osmanlı dönemi ile birlikte İzmir liman ticaretinde gelişerek zenginleşmiş, liman ve demiryolunun kapasitesi artmış, yerleşme dışı doğru doğrusal yayılım göstermiştir (Kıray, 1972). 18. yüzyıl ikinci yarısı Batılı tüccarların (Levanten) kente gelişimi mimari, sanayi, ticaret, kültür ve ulaşım imkânlarını değiştirmiştir. Kent merkezi ve çevresinde bulunan kolonyal stil mimarisi İzmir'in kültürel kimliğini yansıtan en önemli unsurlardan (Çakıcıoğlu, 2006). Bu gelişmelerle birlikte İzmir dünya ticaretine eklenerek kozmopolit bir şehir haline gelmiştir (Serçe, 2000). Çeşitli devlet ve uygarlıkların izlerini taşıyan kent, ticaretin güçlenmesi ile birlikte, farklı yerlerden gelen insanların varlığı ile etnik yönden de çeşitlenerek zenginleşmiştir. 1940'lı yıllardan itibaren İzmir, kültür turizminin gelişmesine yönelik kent düzeyinde temel stratejiler ortaya koymaya başlamıştır (İZKA ve Ege Derneği, 2011).

İzmir kenti, limanı ile sadece bir ticaret kenti değil, aynı zamanda düşünce, sanat, din ve kültürün de kentidir. Hristiyanlığın yayılmasında büyük bir role sahip olan İzmir, Hristiyanlıkta önemli 7 kiliseden üçünü barındırmakta, ayrıca Meryem Ana kilisesine ev sahipliği yapmaktadır. İslam'ın Avrupa'ya geçişinde kapı görevi görmüş İzmir kenti, ayrıca Orta Çağda Avrupa'dan Anadolu'ya göç eden Yahudilerin de yoğun olarak yerleştiği bölgelerin başında

gelmektedir. İzmir Osmanlıdan modern Türkiye'ye dek modernleşmenin merkezlerinden birisi olmuştur (İBŞB, 2012). İzmir, bilim, sağlık ve kültür alanında ilklere sahiptir. İlk parşömen kağıdı, Asklepiyon denilen ilk şifa tapınağı, bitkisel tedavinin, psikoterapinin ve doğal terapinin ilk yerleşimi olması, ilk kütüphanenin burada olması, ilk eserlerden Homeros tarafından yazılan İlyada destanı, tarihte ilk defa Lidyalılar tarafından paranın kullanılması İzmir'e ilklerin kenti olma özelliği getirmektedir (İZKA, 2012). İzmir; tarih, din, turizm ve kültürün birleştiği dünya üzerindeki en değerli şehirlerden biri olması sebebiyle "Ege'nin İncisi", "Akdeniz'in yıldızı", "Homeros'un yurdu", "Türkiye'nin batıya açılan kapısı", bunların yanı sıra çok kültürlü ve etnik yapısı ile de "Gâvur İzmir" isimleriyle anılmıştır (www.tid.web.tr, 2021; Dursun, 1994; Cengiz, 2013). İzmir'in tarihi boyunca farklı kültürlerle yaşadığı etkileşim, mutfak kültürünü de zenginleştirerek, Rum, Arnavut, Boşnak, Girit, Levanten, Anadolu, Sefarad ve Yunan mutfaklarının etkisi ile yoğrulan Ege, Akdeniz ve Anadolu mutfaklarının özgün bir bileşimine sahip gastronomi kültürünü oluşturmuştur (<https://izto.org.tr/tr/tg/izmir-turizmi>, 2021). Bunların yanı sıra, geleneksel değerleri, yemek ve içki kültürü, folklor, dans, sanat, ünlü düşünürleri ve yaşayan insan hazineleri, festival ve fuarları ile kültürel turizmin tüm çekici unsurlarını barındırmaktadır.

Tarihçi Herodot'a göre dünyanın en güzel iklimine sahip İzmir şehri, deniz, kum, güneş ile doğa harikası olduğu kadar, kültürel miras anlamında da bir açık hava müzesi konumundadır. İzmir limanı ve Kemeraltı bölgesini de içine alan yerleşim, coğrafi ve stratejik konumu ile ticaret yollarının birleştiği, geçmiş çağlardan itibaren devamlı yerleşimin olduğu, Akdeniz'in önemli ticari ve kültürel merkezlerinden biri olmuştur. Bu süreçte çok sayıda kültürel ve dini yapı, han, arasta, pasaj, otel, farklı kültürlerle ait mimari miras ve bu mirasın etkileşim içerisinde olduğu üretim ve tüketim modelleri, ekonomik sistemler ve sosyo-politik değişimler yaşanmıştır (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Dünya Miras Listesi, 2021). Yassitepe ve Yeşilova ile birlikte Bayraklı Höyüğü, Smyrna Agorası, 12 İyon kenti, Erithrai, Efes gibi metropol sınırları içerisinde Hellenistik, Roma, Osmanlı dönemlerine ait pek çok kültürel mirası barındırmaktadır. İzmir; dünyaca ünlü Efes ve Bergama antik kentleri ve ticaret bağlantıları nedeniyle, Türkiye'de kültür turizminin ilk başladığı yerleşimlerden biri olmuştur. Türkiye ve Ege Bölgesi'nde kültürel turizmi anlamında en çok ziyaret edilen odak noktalarını, Selçuk, Efes, Meryem Ana Evi ve Bergama oluşturmaktadır. Bununla birlikte,

Milet, Didim, Priene, Sart, Afrodisyas, Metropolis gibi ören yerleri de İzmir çevresinde yer alan başlıca kültürel kalıntılardandır. Yapılan çalışmalarda, bu yerleşmelerin yanı sıra, İzmir kültür turizminde İzmir metropoliten kent merkezinde yer alan Kadifekale, Agora, Bayraklı, Tarihi Asansör gibi tarihi ve arkeolojik alanlar, Uluslararası İzmir fuarı, Kemeraltı, kilise, sinagog ve havralar, Buca, Bornova yerleşimindeki kentsel sitler ve müzeler, sanat galerileri, kıyı ve kültürel turizmin birlikte geliştirilebileceği Çeşme-Karaburun bölgesi, Selçuk-Pamucak odağı, Şirince, Çeşme, Ödemiş, Birgi ve Bademli yerleşmeleri, kültür turizminin kırsal turizm, agroturizm ve gastronomi turizmi ile birlikte ele alınabileceği Tire, kış turizmi ve yayla turizminin kültür turizmi ile birlikte gelişebileceği Bozdağlar, Foça, Aliağa, Dikili yerleşimleri de kültür turizminde güçlü potansiyele sahip ve gelişmeye açık yerleşimler olarak ele alınmıştır (Emekli, 2002; Emekli, 2003a; Emekli, 2006b; Semenderoğlu ve Oban Çakıcıoğlu, 2007; Gülhan, 2016; Ataberk, 2017).

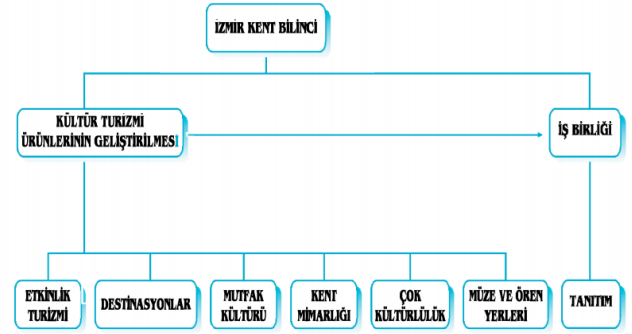
Bununla birlikte, kültür turizminin gelişiminde önemli rolü olan UNESCO Dünya Miras Listesi'ne İzmir ilindeki birçok kültürel varlık eklenmiştir. İzmir ilinde yer alan 2 kültürel varlık UNESCO Dünya Mirası Kalıcı Listesine, 5 kültürel varlık ise Dünya Mirası Geçici Listesine alınmıştır. Bunlardan, Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (2014) ve Efes Dünya Miras Alanı (2015) kalıcı listede yer almaktadır. Daha önce geçici listeye kayıtlı varlıklar arasına alınan Birgi Tarihi Kenti (2012) ile Foça ve Çandarlı Kalelerinden (2013) sonra, İzmir Çeşme Kalesi (2020) de listeye ilave edilmiştir. Osmanlı döneminden itibaren bir liman kenti olarak gelişen ve Helenistik çağdan bu yana yerleşim merkezi olan İzmir Tarihi Liman Kenti, bir ticari ve dini merkez, aynı zamanda mimari ve kültürel değerlerin etkileşim halinde olduğu bir odak noktası olarak 2020 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesine alınmıştır (İzmir Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Bu listelerde yer alan yerleşimler kültür turizminin kentteki gelişiminde öncülük etmesi yanında, bunlara ek olarak mevcut keşfedilmemiş potansiyelin de korunarak listeye girebilmesi ve bu odak noktalarının birbirleriyle entegrasyonu kültür turizminin bütüncül gelişimi için önem taşımaktadır.

1999 yılı sonrası Ahmet Piriştina'nın kentsel stratejileri ve kültür turizminin yükselen bir trend haline gelmesi İzmir'de kültür turizminin gelişimine zemin hazırlamıştır. Kültürel turizm turlarında artış, kurumsal organizasyon ve bilinçlenme ile birlikte, 2010 yıllarında kültür turizminin sürdürülebilir gelişimi önem kazanarak kentsel planlamanın temel

hedef ve politikaları arasında yer almıştır (İZKA ve Ege Derneği, 2011). Bölgede kullanılmayan önemli bir turizm potansiyeli mevcuttur (İzmir Bölge Planı 2014-2023 Raporu, 2015). Coğrafi konumu ve kültürel deneyiminin sunduğu tüm bu birikime karşı İzmir günümüzde, diğer tüm metropoller gibi birbiriyle etkileşen ekonomik, sosyal, kültürel, dinamik bir tablo içindedir. İzmir İli, kültür turizmi açısından; coğrafi konumunun ve iklim koşullarının 12 ay kültür turizmüne uygun olması, ulaşım imkânları, UNESCO miras listesinde yer alması, somut ve somut olmayan kültürel miras zenginliği ve çeşitliliği, hoşgörülü, sıcakkanlı, çağdaş yaşam biçimine yakın insanlardan oluşan bilinçli yerel halkı ile sahip olduğu tüm bu potansiyelin değerlendirilebilmesi için kültürel mirasın korunması ve yaşatılması gerekmektedir. Bu kültürel bilgi birikiminin korunması ve yaşatılması, mirasın sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. İzmir'in çok katmanlı ve çok kültürlü kültürel miras birikimi; dış etmenlerin yanı sıra, altyapı çalışmaları, çok katlı yapılaşmalar ve yanlış koruma kararları ile tahrip olmuştur (Akyüz Levi ve Genç, 2018). Bunun yanı sıra, yoğun talep gören kültürel yerleşimlerin fazlaca kullanılması, ancak diğer potansiyel yerleşimlerin yeterince kullanılmaması sonucunda da yerleşimler arasındaki kültür ve turizm entegrasyonunun sağlanamadığı, dolayısıyla koruma ve kültür turizmde istenilen hedeflere ulaşamadığı görülmekte, konunun bütüncül bir değerlendirmeye ele alınmasını gerektirmektedir.

İzmir kültürel turizmi günümüzde, daha iyi bir şekilde değerlendirilmeyi bekleyen, potansiyelleri ile pek çok fırsatı barındıran bir sektör görünümündedir. İzmir, bütün imkân ve potansiyeline rağmen, Türkiye'deki diğer turizm kentlerinden geri planda kaldığı, yerli ve yabancı turist sayısı, geceleme sayısı ve doluluk oranları açısından yabancı turisti kente getiremediği, yerli turistlerin ise kente geçiş noktası olarak baktığı görülmektedir. İzmir kültürel turizm sektöründe olması gerektiği konumun çok altındadır. Bu kapsamda, kültür turizminin kentteki gelişimi açısından uluslararası kültürel etkinlikler, turizm çeşitliliği ve etkin tanıtım imkânlarının geliştirilerek turist sayısı artırılmasına ihtiyaç vardır (Pınar, 2008; Yanardağ, 2014). İzmir ilinin kültürel mirasının korunması ve güçlü kültür turizmi potansiyelinin geliştirilebilmesinde sanayi ve ticaret kenti kimliğinden, kültür turizmi kenti kimliğine dönüşebilmesi, bu anlamda kültür ve turizme ilişkin farklı kentsel paydaşların ortak bir paydada buluşabilmesi önem taşımaktadır. İzmir'de kültür turizmi bir sektör olarak değil, turizm sektörü içinde

bir tema olarak varlığını sürdürmektedir. Kültür turizmindeki potansiyelin gerçekleştirilebilmesi İzmir'de kültür turizminin bir sektör haline gelebilmesiyle mümkündür. Bunun için öncelikle sektörün yapısını, ihtiyaçlarını, boşluklarını ve paydaşlarını gözeten bir sisteme ihtiyaç vardır. Bu da ancak tüm paydaşların sektörün ihtiyaçlarına uygun bir şekilde, organizasyonel bir yapıda faaliyetlerini sürdürebilmesiyle mümkündür. İzmir'de tanıtım stratejileri ve işbirlikleri geliştirilirken İzmir'i çevre hinterlandıyla birlikte, Denizli, Manisa ve Aydın illeriyle entegre olacak şekilde düşünmek gerekmektedir (İZKA ve Ege Derneği, 2011). Bu sebeple bütüncül planlama yaklaşımları doğrultusunda bölgesel koruma ve turizm politikalarına ihtiyaç vardır. Bu kapsamda İzmir'de kültür turizminin potansiyelleri ve sorunlarına çözüm yöntemleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

Şekil 1- İzmir ilinde kültür turizminin potansiyelleri ve çözüm yöntemleri (İZKA ve Ege Derneği, 2011)

Figure 1- Potentials of cultural tourism and solution methods in İzmir province

Kültürel miras alanlarının birbirleriyle entegrasyonunun sağlanması anlamında konunun bütüncül bir değerlendirmeye ele alınması gerekmektedir. Bu anlamda yoğun kullanıma maruz kalan yerleşimlerdeki baskının azaltılması, aynı zamanda ekonomik değer oluşturması bakımından kullanılmayan yerlerin de kullanılabilir hale getirilmesi sağlanabilir. Kültür ve turizmin birlikte entegrasyonu için kültür mirasına ilişkin değerlerin turistik ürüne dönüştürülerek ulusal ve uluslararası düzeyde pazarlanması gerekmektedir. Günümüz teknolojisine uygun kültür mirasının korunması ve kültür turizmi aracılığı ile değerlendirilmesine yönelik web sitesi hazırlanarak tüm turistik çekicilikler tanıtılmalıdır. Kültürün özüne ve orijinallğine zarar vermeyen yaklaşımlar ile halkın, yerel yöneticilerin ve politikacıların kültürel mirasa ve kültür turizmüne

sahip çıkan politikaları benimsemesi gerekmektedir (Emekli, 2003b). Kültürel turizm ile ekonomik gelişmenin sağlanması ve yöresel kimliğin korunması için tüm kültürel yerleşimler ve turizm türleri arasında koordinasyon ve bütünleşmenin sağlanması gerekmektedir. İzmir'in kültürel birikimini öncelikle koruyabilmesi, yaşatabilmesi ve sürdürülebilir gelişiminde kültür turizmini bir araç olarak kullanabilmesi amacıyla kentsel sorunların iyileştirilmesi, bölgesel ve ulusal turizm politikaları ile kültür turizminin tanıtımına ve gelişimine destek olunması, kentsel paydaşların ortak bir zeminde toplanarak planlama, yönetim ve örgütlenme sorunlarına çözüm üretmesi önem kazanmaktadır.

4. KENTSEL PAYDAŞLARIN DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLERİ

Paydaşların belirlenmesi sürecinde ilk aşamada İzmir İlinin kültürel mirası ve kültür turizmi konusunda uzmanlık sahibi olan kurum yöneticileri, sonraki aşamada ise planlama disiplini konuya ilişkin bütünlük yaklaşım modeli ortaya koyabilecek konunun uzmanı diğer paydaşlar ile görüşülmüştür. Bu kapsamda, görüşülen kentsel paydaşların mesleği, kurumu ve bilgi alınan temel konular aşağıda yer almaktadır:

Tablo 1- İzmir İli kentsel paydaşlara ilişkin bilgiler
Table 1- Information regarding urban stakeholders in İzmir Province

Mesleği	Kurumu	Bilgi Alınan Konu Başlıkları
P1 Üst Ölçek Plan Şube Müdürü - Şehir Plancısı	İzmir Büyükşehir Belediyesi	Kültürel miras ve koruma; Üst ölçekli planlar
P2 Koruma Alanları Şube Müdürü-Şehir Plancısı	İzmir Büyükşehir Belediyesi	Kültürel miras ve koruma
P3 Tarihsel Çevre ve Kültür Varlıkları Şube Müdürü-Mimar	İzmir Büyükşehir Belediyesi	Kültürel miras ve koruma; Kültür turizmi
P4 Turizm Şubesi Proje Uzmanı	İzmir Büyükşehir Belediyesi	Kültür turizmi
P5 Uzman Personel- Şehir Plancısı	I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Şube Müdürlüğü	Kültürel miras ve koruma
P6 Uzman Personel- Şehir Plancısı	II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Şube Müdürlüğü	Kültürel miras ve koruma
P7 Müdür Yardımcısı- Şehir Plancısı	Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü	Kültürel miras ve koruma; Üst ölçekli planlar
P8 Uzman Personel- Şehir Plancısı	İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)	Kültürel miras ve koruma; Üst ölçekli planlar
P9 Müdür Yardımcısı-Turist Rehberi	Kültür ve Turizm Şube Müdürlüğü	Kültür turizmi
P10 Genel Müdür-Sosyolog	TARKEM	Kültürel miras ve koruma; Kültür turizmi
P11 Ege Temsil Kurulu Başkanı -Turist Rehberi	TURSAB	Kültür turizmi
P12 Arkeolog-Turist Rehberi	İzmir Ticaret Odası (İZTO)	Kültürel miras ve koruma; Kültür turizmi
P13 Yönetim Kurulu Üyesi	Ege Turizm Derneği	Kültür turizmi
P14 Vakıf Sorumlusu- Mühendis	İzmir Vakfı	Kültür turizmi
P15 Öğretim Üyesi- Şehir Plancısı	Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama	Kültürel miras ve koruma; Üst ölçekli planlar

Farklı karar mekanizmaları olan paydaşlardan elde edilen verilerin analiz edilmesinde elde edilen bilgileri sistematik ve açık bir biçimde ortaya koymak amacıyla betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. İlk olarak paydaşların kültürel mirası nasıl tanımladığı, ne tür projelerle konuyu ele aldıkları değerlendirilmiştir. Ardından görüşmeler ile elde edilen veriler üç kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler; kültürel mirasın korunması, kültür turizmi ve üst ölçek planlara ilişkindir. Bu bağlamda elde edilen bulgular kısmında kentsel aktörlerin görüşleri doğrultusunda belirli

temalar altında alıntı yapılarak aktarılmış ve kısaca yorumlanmıştır.

4.1. Paydaşların kültürel miras tanımlama biçimleri ve kurumlarınca kültürel mirasın korunması ve kültür turizmine yönelik gerçekleştirdiği projelere ilişkin ifadeleri

Kültürel mirasın tüm boyutları ile tanımlanması, bu unsurların korunması ve sürdürülmesi açısından önem taşır. Görüşülen paydaşların İzmir'in kültürel mirası olarak tanımladıkları unsurlara bakıldığında yapı ölçeğinden

başlayıp, rotalara kadar ulaşan farklı ölçeklerde somut kültürel miras değerlerinin tanımlandığı görülmektedir. Bunların dışında somut olmayan miras değerlerinin de paydaşlarca tanımlandığı izlenmektedir. Bu tanımlamalardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Somut kültürel miras alanları:

Önemli yapılar, sokaklar

Kızlarağası, Kahveciler Sokağı, Abacı Han (P10), sinagoglar, camiler, kiliseler, çeşmeler (P9, P13),

Geleneksel kent merkezi, sit alanları

Kemeraltı (P2,P12, P10,P13, P14), Sit (P14, P15),

UNESCO Dünya Miras Alanları

Efes (P4, P13, P14), Bergama (P2, P13), Kemeraltı (P13),

Arkeolojik alanlar, antik kentler

Agora (P14, P12), Smyrna, Bayraklı (P12), Urla Klozemenia (P4),

Rotalar

Çeşme-Karaburun yarımada (P2), Eurovelo 8. Rotası(P3).

Somut olmayan kültürel miras alanları:

Çok katmanlılık

Hellenistik dönemden beri katmanlaşmış kimlikli bir yapılaşma (P6)...

Zanaat kolları

İpek yolundan gelen tüccarların ve batı dünyasının son pazar yeri olan Kemeraltı ayrıca bir yerel pazar. Buradaki hanların pazarların ismi tesadüf değil. Tüm Anadolu'daki kooperatif ürünler, baharatlar, tekstil, taze balık burada, sadece esnaf değil ayrıca zanaatkar ekosistemi de var. (P10)

Nazar boncuğu, yorgancılık, iğne oyası, urgancılık (P9)...

İlkler

Tıbbın merkezi, edebiyatın merkezi, zeytinin merkezi (Urla Klozemenia), zeytinin ilk işliği, ilk parlamento ve ilk kütüphane İzmir'de (P4)...

Yaşanmışlıklar

Var olan yaşanmışlıklar (P13)...

Yine farklı kurumlarda görev alan paydaşlar kurumlarınca kültürel mirasın korunmasına ve kültür turizmine yönelik projelerden de bahsetmişlerdir. Aşağıda, bahsedilen bu projelere yer verilmiştir. Bu projelerin gerek kapsadıkları alanları, ölçekleri gerekse de amaçları açısından oldukça geniş bir çerçeve ortaya koydukları, kamu kurumu ve/veya sivil toplum kuruluşlarının proje hazırlamak, mali destek sağlamak, uygulama yapmak gibi farklı biçimlerde sürece dâhil oldukları izlenmektedir. Ancak bu projelerin kurumların hedefleri doğrultusunda, çoğunlukla ortak bir vizyon olmaksızın ve eşgüdüksüz olarak gerçekleştirildiği, pek çoğunun üst ölçekli planlar ile ilişkisinin kurulmadığı veya zayıf kaldığı izlenmektedir.

İzmir Tarih Projesi

İzmir Tarih Projemiz ile birlikte öncelikle Kemeraltı ve merkez ağırlıklı olarak çalışıyoruz (P2).

İzmir Turizm Tanıtım Stratejisi ve Eylem Planı İZKA ortaklığıyla ve belediye desteğiyle turizm stratejisi hazırlıyoruz (P14).

Çeşme-Karaburun Yarımada Projesi

Çeşme-Karaburun-Yarımada projesi ...gibi sadece somut değil somut olmayan mirasa yönelik bütüncül planlama çalışmalarımız var (P2).

Bergama Jeopark Projesi

Bergama tarafındaki jeopark projesi gibi sadece somut değil somut olmayan mirasa yönelik bütüncül planlama çalışmalarımız var (P2).

Tarihi Eserler Ödülleri

Somut olmayan miras açısından tarihi eserler ödülleri önemli (P3).

Kazı destekleri

Agora kazıları, Smyrna, Bayraklı, Kemeraltı bölgelerine maddi destek sağladık (P12).

Restorasyon, sokak sağlıklaştırma uygulamaları, yönlendirme tabelaları

Restorasyon, mermer kesme makinesi, yönlendirme tabelaları yaptık (P12).

Çalışmalarımız sonucunda Kızlarağası ayağa kalktı, esnaf biraz canlandı. Kahveciler Sokağı, Abacı Han beyaz yakalıların öğlen gelip yemek yediği, akşam rakısını içtiği ağırlama ve nostalji merkezi oldu (P10).

Bilgi broşürleri, filimler, haritalar

Bilgi broşürleri bastırdık (P12).

Bir sürü broşürler, filmler, haritalar bastık aslında inanılmaz bir açlık var (P10).

Fuarlara/Konferanslara katılım

Kültürel miras ve kültür turizmi olarak fuarlara katıldık, son olarak yurtdışı fuarında stand açarak

arkaya antik Ege haritası koyduk, hocalara orada konferans verdirdik (P12).

Veri tabanı, mobil aplikasyon

Tüm turizm noktalarına ilişkin dijital bir veritabanı oluşturduk ve mobil aplikasyona çevirdik. Bunun içerisinde her bir noktaya ait görseller, konum bilgileri, tarihçeler, fotoğraflar ve videolar var (P14).

4.2. Kültürel mirasın korunması ile ilgili görüşler

Yapılan mülakatlarda katılımcılara İzmir’de kültürel miras konusunda nasıl bir potansiyel olduğu, kültürel miras öğelerinin sürdürülebilir korunmasını tehdit eden unsurlara ilişkin ne tür önlemler alındığı ve fırsatların nasıl değerlendirildiği, turizm ve koruma bağlamında bölgenin güçlü ve zayıf yönlerinin neler olduğu, kültürel miras dokularının hızla gelişen ve

modernleşen kentten nasıl etkilendiği ve ne tür ilişkiler kurduğu, kültürel mirasın korunması konusundaki yaklaşımlarına ilişkin sorular iletilmiştir.

Gerek sorunların ortaya konulması gerekse de öneriler açısından bakıldığında miras envanterinin oluşturulduğu (somut ve somut olmayan unsurlara ilişkin ve çağın gereklerine uygun olarak dijital, ulaşılabilir, paylaşılabilir, uygulamalar, filmler vb. tekniklerle ilgi çekici), yasal ve kurumsal yapının yetki çatışmalarını engelleyecek biçimde düzenlendiği, kurumlar arası işbirliğinin sağlandığı, stratejik, bütüncül ve çok boyutlu/ çok disiplinli yaklaşımları içeren, üst ölçekli planlar ile bütüncül olarak ele alınarak ortak hedefler doğrultusunda müdahale önceliklerinin belirlendiği bir yaklaşım öne çıkmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2- Paydaşların kültürel mirasın korunması ile ilgili görüşleri
Table 2- Opinions of stakeholders on the protection of cultural heritage

Miras Envanteri	<p>Öncelikle bütün idarelerin birlikte kültürel miras envanterini çıkarması ... gerekiyor. (P2).</p> <p>Kültürel miras envanter çalışmaları var ama net olarak ne kadar tescilli gibi bilgiler ve arşiv miktarı çok olduğu için doğru ve sistematik şekilde son hali dijital olarak hala tamamlanmamış (P5).</p> <p>Bugüne kadar yapılmış herhangi bir kültürel miras envanteri yok. Bir sürü broşürler, filmler, haritalar bastık aslında inanılmaz bir açlık var. Keşke bir konaklama ve gastronomi haritası olsa, aile olarak çocuklarla gezilebilecek rota yok. Bir mobil uygulama yaptık içerisinde 300 tane kültürel mirasın hikayesi var bunları filmlere dönüştürmek gerekiyor. Kültürel mirasın korunması ile yeni nesillere bir şey aktarmak ve bunun yaşayan bir hafıza olduğunun bilinmesi gerekiyor (P10).</p>
Yasal, Kurumsal yapı	<p>Yasaları incelediğimizde korumaya dönük daha çok, teşvike dönük daha az karar var. Korumada belediye tek başına yetersiz kalıyor (P2).</p> <p>Çok karar merci olması, kurullar vb. olması yetki karmaşası oluşturuyor (P5).</p> <p>Mevzuatta buna (kültürel miras alanlarına yönelik bir strateji planı, master planı veya eylem planına) yönelik altyapı oluşturulmadığı, hangi kurumlara bunu yapacağı belirtilmediği ve görev tanımı yapılmadığı için planlamanın sürdürülebilirliği sağlanamıyor (P5).</p> <p>... merkez ve yerel arasında yetki çatışması veya birbiriyle çelişen strateji ve planlar var (P5).</p> <p>Mevzuat ve bakış açısı gelişse de uygulamada planlama ve koruma bakımından parçacıyız (P6).</p>
Stratejik yaklaşım	<p>Birlikte çalıştığımız ekip, başkan vb kaygımız ortak, turizm konusunda belli noktalarda ilerlemişiz belli noktalarda eksik. Birbirimizle strateji adına keşirsek tüm disiplinler olarak mutabakat sağlayabiliriz. Herkes kendi yönünde ilerlemeli ama arada da sağlama yaparak nasıl gidiyor diye birleşerek onun üstünden gidilmeli. Projeyi çizdikten sonra yapım aşamasında da aynı kişilerle aynı duygu ve gönül bağıyla yürütülmeli. Kültürün varlığını sürdürebilmesi için stratejilerimizi ve araçlarımızı ortaya koyalım onun turizme yansması zaten olur (P3).</p> <p>Genel çerçevede iyi bir yerel vizyon, hedef ve strateji var. Fakat bunların altı çok açılmadığı için aktörlerle ve mekânla nasıl bağdaştırılacağına yönelik araçlarda sekteler oluyor (P6).</p>
Bütüncül bakış Etaplama, Önceliklendirme	<p>Bütüncül bakılması konusunda hemfikiriz (P3)</p> <p>... Tüm idarelerin kaynaklarını ortaya koyarak öncelik sıralamasıyla uygulama yapması gerekiyor. Tabi... etaplama olmalı (P2).</p>

Koordinasyon, İşbirliği	<p>Planlamada karşılıklı ölçekler arası gelip gitmeler ile paydaşlar arasında kaygılarımız konusunda hala müttefik miyiz demeyi önemsiyorum. Kültürel mirasın planlamasında ekip başının kurumlar arasında organizasyon yapıp bizleri bütünleştirerek ortak paydada birleştirmesi gerekir.</p> <p>Buradaki engel kurumlar arası koordinasyon ve işbirliği eksikliği, herkes kendi sınırları içerisinde dursun isteği var. Kurumlar sınırlar noktasında esnek olmalı, çatu vizyonunda yönetişimin kimliği yok (P6).</p>
Çok boyutluluk, çok disiplinlik	<p>Fiziksel müdahaleler mirası yaşatmak için yeterli değil, devamında korumak için ne yapılabilir bunu yaratmak gerekir (P2).</p> <p>Operasyonel ve yönetsel çerçeve ile mekânsal planlama arasında kopukluk var (P6).</p> <p>Restore edilen yerin çehresi nedir ve yöredeki halk ile bütünleşebiliyor musunuz, verdiğiniz kimlik sürdürülebilir mi? Restore edilen halkı kazanamazsanız önce şahane olur, sonra eski haline döner (P12).</p> <p>Koruma alanlarında yerel halk ile iç içe ortak paydada buluşarak, tüm meslek erbabıyla, ayrıca sosyolog ve psikolog ile çalışmak gerekiyor. Olayın sosyolojik boyutu mutlaka ele alınmalı (P12).</p> <p>Kültür turizminin sürdürülebilirliği noktasında çok ciddi bir planlama ve multidisipliner bir çalışma yapılması, restore edilecek kültürel miras alanının sürdürülebilir olmasının turizmle desteklenmesi gerekiyor (P12).</p> <p>Kemeraltı Nisan 2020'de UNESCO geçici listesine girdi ve bunun üç saç ayağı var. Bunlar; liman kenti, çok kültürlülük ve çok katmanlılık. Kültürel mirası kimin yaptığının hikayesini halk bilmiyorsa anlatmak çok zor. Rehber havuzumuz ile halkı hurafelerden korumak için doğru bilgileri doğru insanlara ulaştırıyoruz (P10).</p>
Üst ölçekli planlar	<p>Bütün idarelerin ve toplumun birlikte hareket etmesi gerekiyor. Üst ölçek plan yapabiliyorsunuz, bütüncül üretiyorsunuz ama farklı idarelerce birçok plan yapılıyor, çok fazla değişiyor (P2).</p> <p>Kültürel miras alanlarını odaklayan, birbiriyle ilişkisini ve işlevlendirilmesini üstten alta doğru yönlendiren, strateji, politika ve uygulama araçlarını ortaya koyan, kültürel miras alanlarına yönelik bir strateji planı, master planı veya eylem planı yok.(P5).</p> <p>Üst ölçek planlarda yetki karmaşası var, planlar bir şemsiye oluşturmuyor (P6).</p> <p>Mekânsal olarak çok fazla kurumun yaptığı üst ölçek plan var. Genel çerçevede iyi bir yerel vizyon, hedef ve strateji var. Fakat bunların altı çok açılmadığı için aktörlerle ve mekânla nasıl bağdaştırılacağına yönelik araçlarda sekteler oluyor (P6).</p>

4.3. Kültür turizmi ile ilgili görüşler

Yapılan mülakatlarda katılımcılara İzmir'de sürdürülebilir kültür turizmi açısından mevcut potansiyelin nasıl değerlendirildiği ve geliştirildiği, kültürel miras ve kültür turizmi konusunda etkin bir çerçevenin oluşturulması için nasıl bir planlama olması gerektiği, koruma ve kültür turizmi bağlamında bölgenin güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin sorular iletilmiştir.

Turist beklentilerinin, görmenin ötesinde yaşama ve deneyimlemeye dönüştüğü, kültürün somut olmayan unsurlarının da bu anlamda önem taşıdığı, dijital erişim olanaklarının ön plana çıktığı ve bu turist profiline daha yüksek gelir bırakan niteliği nedeniyle de çekilmek istenen grup olduğu anlaşılmaktadır. Yine turizmin farklı boyutlarını içeren, stratejik, ortak hedeflere yönelik koordinasyon ve işbirliğinin sağlandığı bütüncül planlama gereksinimi ortaya konulmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3- Paydaşların kültür turizmi ile ilgili görüşleri
Table 3- Opinions of stakeholders on cultural tourism

Turist beklentileri	<p>Kültürel turistlere yönelik konaklama açısından artık fark yaratan çözümlere gidilmesi gerekir. Artık yeni turistler otel yerine yerel evlerde, yerel kahvaltı ederek, yereli hissederek sadeleşmek ve onlar gibi yaşamak istiyor. (P3).</p> <p>İzmir'in tarihi geçişini insanlara aktarmak gerekiyor. Sadece kazı alanlarıyla, inanç turizmi ile değil, kültür bilgi birikimi ile de aktarmak gerekiyor (P4).</p> <p>Bireylerin farklılık arayışlarında kültür en önemli unsurlardan biri (P4).</p>
----------------------------	---

	<i>Mass turizm yerine kapalı turlar tercih ediliyor, turistler yereli yaşamayı, tatmayı, gezmeyi ve kaybolmayı istiyorlar (P9). Yeni kuşak turizm hizmetlerine dijital olarak ulaşabilmek istiyor (P14).</i>
İstenilen turist profili	<i>Rakamsal olarak turistin çokluğundan ziyade, nitelikli, gelir bırakan turist önemli (P9). Turist kapasitesi olarak nitelikli turist gelmesinin peşindeyiz. Niş ürünlere önem veren, ekonomik ve sosyolojik yapısı yüksek, araştıran, inanç turizmini ve öğrenmeyi seven turistin peşindeyiz (P11).</i>
Stratejik yaklaşım	<i>Kültür turizmini 12 aya yayabilmek ve turisti tutabilmek için Bakanlık tarafından üst bir strateji gerekiyor (P4). Temel hedefimiz farklı turizm türlerini bir arada tutmak, bu sebeple turizm stratejisi hazırlıyoruz (P4). Bölgeyi kültürel turizmle geliştirmek için Bakanlığın bir strateji izlemesi gerekiyor (P9). Turizmde kısa, orta ve uzun vadede neler yapılabilir, sürdürülebilirliği nedir planlamak gerekiyor (P9). İzmir'in turizm stratejisinin ana eksenini kültür, tarih ve arkeoloji oluşturmaktadır (P14). Katılımcı süreçler ile kültür turizminin üstatlarınca koordinasyon sağlanmalı, dört mevsim süren ve tüm turizm çeşitleriyle birbirini destekleyen turizm stratejileri ve eylem planı olmalıdır (P8).</i>
Bütüncül planlama	<i>Turizmde yatak kapasitesi düşük ve stratejik bütüncül bir planlama yok (P4). Bütüncül plan yapılamıyor çünkü aktörler ne yapmak istediğinde odayşamıyor. Turizm ve korumayı aynı potada eritmek ve aynı masada korumacıları ve turizmcileri oturtmak zorlu bir süreç (P8). Planlama da dağınıklık ve parçacılık var. Kültür turizmiyle ilgili stratejilerimiz olmalı, daha esnek ama kötüye kullanılmayan bir planlama sistemi yürütülmelidir (P8).</i>
Tanıtım	<i>Son dönemlerde kültür turizmine çeşitli fuarlarla ve etkinliklerle önem verilmeye başlandı. Ancak İzmir'i fuarda lanse edecek ileri derecede hazırlıklarımız yok henüz çekirdeği oluşturuyoruz. Turizmde çarpıcı akılda kalıcı değişik spotlarla hafızada kalan yerlere insanlar geliyor (P9). Sosyal medyanın etkisini yadsıyamayız (P11). Kültür turizmi konusunda tanıtım yeterli değil, daha belirgin olması ve doğru kitlelere götürülmesi gerekir (P13).</i>
Koordinasyon, işbirliği	<i>Son dönemde kültür turizminde kurumlar arası hedefler ortak olduğundan karşılıklı hoşgörüyle ortak paydaya gidiliyor (P11).</i>
Çok boyutluluk	<i>Koruma noktasında halkın bilinçli olması lazım (P9). Birinci ayakta rota ve tur gelişimi var... İkinci ayakta destinasyon yönetimi var..., en fazla paydaş gerektiren ayak. İzbandan antik Efes'e falan giden rota oluşturarak, hem fiziksel müdahale ile hem de organizasyonel planlama ile etkinlikleri 12 aya yayarak turisti ağırlamak istiyoruz. Üçüncü ayak ise tanıtım ve pazarlama. Dördüncü ayak turizm hizmetleri. Turizmin uluslararası standartlara ulaşması için rehberlerin ve konaklama hizmetlerinde çalışan personelin eğitimi gerekiyor. Beşinci ayak direk ulaşım olması (P14).</i>

4.4. Üst ölçekli planlar ile ilgili görüşler

Yapılan mülakatlarda katılımcılara, kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin planlamada bütüncül yaklaşımlarla ortaya konulabilmesi için İzmir'de kültürel miras ve kültür turizmi konusunda mevcut potansiyel ve sorunların üst ölçekli planlar kapsamında nasıl ve ne derecede ele alındığı, temel amaç ve politikaların neler olduğu, planlama anlayışının nasıl olması gerektiğine ilişkin sorular iletilmiştir.

Kültürel miras alanları ile kültür turizminin üst ölçekli planlama kapsamında ele alınma biçimine

ilişkin olarak ise farklı görüşlerin ortaya çıktığı izlenmektedir. Farklı plan yetkilerine sahip kurumlarda üst ölçekli planlarda konunun ele alınma biçiminin, sorunlarının, kapsamının, alt ölçek, üst ölçek ilişkisinin farklı biçimlerde tanımlandığı izlenmektedir. Tek başına bu durum bile bütünlüklü bir politika geliştirilmesi açısından sorun olarak değerlendirilebilecek niteliktedir. Diğer yandan paydaşların katılımcı, esnek, çok boyutlu, kurumlar arası koordinasyon ve işbirliğinin sağlandığı bütüncül bir planlama yaklaşımını öne çıkaran görüşleri bulunmaktadır.

Tablo 4- Paydaşların üst ölçekli planlar ile ilgili görüşleri
Table 4- Opinions of stakeholders on upper scale plans

Planlarda üst ölçek/alt ölçek ilişkisi	<p>Üst ölçekli kararlarımız; kültürel alanları birbirleriyle bağlamak, sadece alanları korumak değil yapılaşma baskılarını da kontrol etmek, gelişme eğilimlerini doğru yönlendirmek, aralarındaki ilişkiyi kurgulamaktır (P1).</p> <p>1/100.000 ölçekli çevre düzeni planında genel olarak kültür turizmini geliştirmek, korumak ve ülke ekonomisine katkı sağlamak olarak hedef ve kararlar mevcut, ancak uygulamaya yönelik planlarda yeterli düzeyde bu konuların ele alınmadığını düşünüyorum (P7).</p> <p>Kültür ve Turizm Geliştirme bölgeleri kapsamında üst ölçekli planlarda kültürel mirası geliştirmeye yönelik kararlar var. Alt ölçekli planların yapımında aksamalar oluyor ve uygulamada mülkiyet davalarından dolayı planlama süreçleri tamamlanamıyor(P7)</p>
Bütüncül yaklaşım	<p>Kültür turizmi potansiyeli yeterince değerlendirilmiyor ve kültürel mirası doğru korunmuyor. Plan yapılırken kentsel sit alanları işlenir ama döneme ve mirasın sorunlarına değinilmez, alt ölçeklere bırakılır. Kentte bu durum anlaşılabilir ama arkeolojik alanda veya kırsal kültürel mirasta aynı şey olması iyi değil (P15)</p> <p>Planlarımızda kültür turizmi diye ayrı başlık yok ama kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi politikaları var (P1).</p> <p>Farklı kurum yetkileri nedeniyle üst ölçek kararları üretemediğimiz zamanlar oluyor (P1).</p>
Çok boyutluluk	<p>Kültürel mirası koruduğumuz sürece turistte artar. 1960-70 lerde var olan sahil bandı yapılarını mahvetmişiz, üç büyük kentten en kötü planlanan İzmir'dir. Kentin bir kimliği var ama imge ve sembollerini kaybetmiş, Kültürel miras dokuları kentin büyümesinden çok etkilenmiş durumda, öncelikle göz ardı edilmiş kendi haline bırakılmış, kullanıcıları değişmiş, sonradan kentin büyüme süreçleri hep rant odaklı olmuş, ekonomik fayda görülmezse korunmamış. Çok hızlı ve ciddi bir değişim süreci yaşanmış (P15).</p>
Esneklik	<p>Planlar kentin değişen dinamiklerini göze almalı, beş yılda çok şey değişiyor, karar vericiler ve yasalar bile değişebilir, o nedenle doğru politikalar konulmalı ve değişen şartlara uyum sağlayabilmelidir (P1).</p> <p>Üst ölçekli plan çok önemli, sürekli geri beslemelerle iletişim halinde olunmalı (P 15).</p>
Koordinasyon, işbirliği	<p>Kültürel miras konusunda kurumsal kapasite var ama kapasitenin yönetilmesi ve kullanılmasında aksamalar olduğunu düşünüyorum. Planlar arası koordinasyon kurumsal işbirliği ile sağlanabilir (P7).</p> <p>Her kurum kendi planını oluşturduğu için uyumsuzluk ortaya çıkıyor (P15).</p>
Katılım	<p>Kentliler, işyeri sahipleri, siyasetçiler ve kültür mirasıyla ilgili sivil girişimlerden oluşan bütün taraflar, kültür varlığının korunmasından sorumlu ancak hedef ve politikaların geliştirilmesine katılım tam sağlanamıyor (P7).</p>

5. SONUÇ

Kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin gelişimi süreçlerinin birbirlerinin tamamlayan nitelikleri ile birbiri üzerindeki olumlu-olumsuz etkileri açısından planlama alanında bütüncül olarak ele alınmaları ihtiyacı vardır. Kentlerdeki yeni olgu ve sorunlara yönelik olarak planlamada daha esnek, yerinden, katılımcı, stratejik olan bütüncül yaklaşımlara eğilim görülmektedir. Bu kapsamda, üst ölçekli planlarda yer alan koruma ve turizme ilişkin uygulama kararlarının, kentlerin hızla büyüyen ve değişen sistemlerine entegrasyonu gerekmektedir. Bu anlamda karar mekanizmalarını oluşturan kentsel paydaşların görüş ve önerileri önem kazanmaktadır.

Kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin gelişimine ilişkin kentsel paydaşların görüşleri bir

bütün olarak değerlendirildiğinde, kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin birlikte gelişimi konusunda olumsuz bir tablonun ortaya çıktığı görülmektedir. Bu olumsuzluk üst ölçekli planlar çerçevesinde bütüncül yaklaşımların gerçekleştirilememesi nedeniyle oluşmaktadır. Bütüncül planlama yaklaşımı, kültürel mirası korumayı sadece yapı/alan ölçeğinde ele almamakta, mirası çevresi, etkileşim geçiş bölgesi ve kentle ilişkileri ile birlikte değerlendirerek, kent/bölge ölçeğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca değişen planlama paradigmaları içerisinde korumayı salt fiziksel/mekânsal koruma düzeyinden çıkararak, sosyo-ekonomik, kültürel, politik ve yasal-yönetimsel boyutları ile birlikte değerlendirmektedir.

İzmir ilinin önemli kültürel değerlere (somut ve somut olmayan) ve dolayısıyla önemli bir kültür turizmi potansiyeline sahiptir. Gerek kültürel miras değerlerinin korunması gerekse de kültür turizminin geliştirilmesine ilişkin yerel ve merkezi yönetim birimlerinin ve aktif olarak faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin varlığı önemli bir kurumsal kapasite oluşturmaktadır. Yine bu kurumların ayrı ayrı gerçekleştirdikleri projelerin yanı sıra, ortak/koordinasyon sağlayarak gerçekleştirdiği projelerin varlığı da yerleşmenin potansiyelini güçlendirmektedir. Diğer yandan ortak vizyon, strateji ve hedeflerin belirlenememesi, ortak paydada buluşulamaması, kurumlar arası koordinasyon ve işbirliği sorunları, yetki çatışmaları vb. problemler var olan potansiyelin doğru biçimde kullanılmasını güçleştirmektedir. Kentsel paydaşların birlikte senkronize olamaması ve bütünlük planlar çıkartamaması, kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin gelişimi noktasında dağınık ve kopuk bireysel çabalara sebep olmuştur. Bu sebeple her iki sektörün paydaşlarının etkili ve bütünlük çabalar ile ortak kaygılar içerisinde planlar üretmesi, ortak bir zeminde buluşması ancak bütüncül planlama yaklaşımları ile sağlanabilir.

Bu çalışma kapsamında, kültürel miras değerlerini koruyarak sürdüren; geçmişin değerleri ile bugün arasında sağlıklı bir ilişki kuran; kimlikli, yaşanabilir kentsel çevreler oluşturulmasına katkı sağlayan; kültür turizminin geliştirilmesi ile kültürel mirasın korunması arasındaki dengeyi gözetken; konunun tüm boyutları ile bütünlüklü olarak ele alındığı bir planlama yaklaşımının gerekliliği kabul edilmiştir. Gerek konuya ilişkin ilgili literatür, gerekse de ele alınan paydaş görüşleri bu planlama yaklaşımının esnek, katılımcı, şeffaf, yönlendirici, temel ilkeleri belirleyen, stratejik, uzlaşmacı, mirası tüm boyutları ile ele alan (somut, somut olmayan), çok aktörlü ve çok yönlü (ekonomik, sosyal, toplumsal, mekânsal, ekolojik) olması gerekliliğini vurgulamaktadır. Planlar katı, değiştirilemez, kentin hızlı ve değişken sosyo-ekonomik ve kültürel sistemleri karşısında kırılgan olmamalıdır. Diğer yandan genel anlamda kent ve bölge planlama yaklaşımlarının değişmesi gerekliliği önermesine de dayanan bu öngörülerin bu çalışma kapsamında sadece kültürel mirasın korunması ve kültür turizmi ekseninde ele alınıyor olması çalışmanın sınırlılıklarındandır.

Konunun üst ölçekli planlar kapsamında ele alınması gerektiğini ortaya koyan nedenler ise şöyle özetlenebilir;

- Kültür ve turizmi ortak bir zeminde birleştirecek eylem ve sonuç odaklı stratejik kararlar ancak üst ölçekli planlar aracılığıyla alınabilir.
- Bölgesel ve ulusal ölçekte kültür turizminin gelişimi kültürel mirasın korunması ile sürdürülebilir olmaktadır. Bu sebeple her iki sektörün de sağlıklı ilişkiler içerisinde hareket etmesine gereksinimleri vardır. Her iki alanın paydaşlarının etkili ve bütünlük çabalar ile ortak kaygılar içerisinde planlar üretmesi, ortak bir zeminde buluşması ancak bütüncül planlama yaklaşımları ile sağlanabilir.
- Bütüncül planlama yaklaşımı, kültür turizminin diğer turizm çeşitleri ve çevre kent/bölgeler ile entegrasyonunu sağlayarak kentin bölgesel bir gelişim göstermesine sebep olmaktadır.
- Bütüncül planlama yaklaşımları ile hazırlanan üst ölçekli planlar, şehrin farklı kültürel miras değerlerinin görüleceği kültür rotalarının birlikte ele alınması ve değerlendirilmesi açısından uygun bir çerçeve sunmaktadır.
- Kültürel mirasın korunması ve kültür turizminde, yerel topluluk değerlerinin korunması, sosyal ve ekonomik politikalar ve yönetsel çerçeve ile mekânsal planlama arasındaki kopukluğun giderilmesine yönelik stratejik kararlar üst ölçekli planlar kapsamında üretilebilecektir.

Dolayısıyla, planlama sistemindeki mevcut karmaşıklığın sadeleştirilmesi, çok sayıda plan üretmek yerine planlar arasında yatay ilişkiler kurularak doğru etkileşimin ve bütünlüğün sağlanması, ortak bir planlama dili ve yaklaşımının kullanılması gerekmektedir. Planların stratejik yapısının yeni bir yönetim modeli çerçevesinde ele alınması ve kentin kültürel miras değerlerinin korunması ile kültür turizminin aynı potada eritilmesini sağlayacak mekanizmaların bütüncül planlama yaklaşımları ile oluşturulması gerekmektedir. Planların bütüncül bir şekilde yürütülebilmesi; bölgesel ölçekte katılımcı süreçlerle kurumların ve toplumun üzerinde uzlaştığı stratejik, işlevsel, uzun vadeli vizyon, hedef ve perspektifleri ortaya koyan, geri beslemelerle takip edilen, kültürel miras ve bileşenleri ile kültürel mirasın korunması ve kültür turizminin gelişimi arasındaki ilişkiyi sağlıklı kurgulayan yaklaşımlara bağlıdır.

REFERANSLAR

- Akyüz Levi, E. ve Genç, U. D. 2018. 19. Yüzyıldan günümüze İzmir'in morfolojisindeki değişimde tarihi dokuların yeri, İçinde DeğişKent: Değişen Kent, Mekân ve Biçim, Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı (s.471-492), Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, İstanbul.
- Altınörs Çırak, A., Demirden, H.E., Hekimoğlu, D. ve Cengiz E.Y. 2015. İzmir'de planlama-arkeoloji ilişkisi üzerine bir araştırma: Modernist planlama etkinliklerinin başlangıcından günümüze tarihi kent merkezinde yer alan arkeolojik alanlar için geliştirilen plan kararları. TÜBA-KED,13,51-81.
- Al-hagla, K. S. 2010. Sustainable urban development in historical areas using the tourist trail approach: A case study of the cultural heritage and urban development (CHUD) project in Saida, Lebanon. *Cities*, 27(4), 234-248.
- Ataberk, E. 2017. Tire (İzmir)'de turizm türlerini bütünleştirme olanakları: Kültür turizmi, kırsal turizm, agroturizm ve gastronomi turizmi, *Turizm Akademik Dergisi*, 4(2), 153-164.
- Atay, Ç. 1978. Tarih İçinde İzmir. Tifset Yayınları, İzmir.
- Atilla, N. 2001. Efsaneler ve gerçekler ya da iki yangın arasında İzmir'in kısa tarihi.. *Kentleşme, Türkiye Mühendislik Haberleri*, 415 (5), 13-16.
- Bandarin, F., & Van Oers, R. 2012. The Historic Urban Landscape: Managing Heritage in an Urban Century. John Wiley & Sons.
- Berry, S. 1994. Conservation, capacity and cashflows-tourism and historic building management. In *Tourism: State of the art*. (Ed. A. V. Seaton), p.712-718, Wiley, Chichester.
- Barrera-Fernandez, D., Hernández-Escampa, M. & Vázquez, A. B. 2016. Tourism management in the historic city. The impact of urban planning policies. *International Journal of Scientific Management and Tourism*, 2(4), 349-367.
- Boniface, P. 1998. Tourism culture. *Annals of Tourism Research*, 25(3), 746-749.
- Cengiz, K. 2013. "Gavur" İzmir'de dini hayat. içinde VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı III (s. 405-417), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Çakırcıoğlu, R. O. 2006. İzmir'in eski kentsel dokusunun korunması ve turizm açısından değerlendirilmesi, DEÜ Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir.
- Dan, A. 2015. Anadolu ve Ege ortamında antik Smyrna: Kuruluş hikâyeleri. Geçmişten Günümüze İzmir Beşeri ve Kültürel Etkileşimler Uluslararası Sempozyum Bildiri Sonuçları içinde. (Ed. Espagne M., Gürtekin Demir R.G., Verger S., Aydemir P.), s. 189-220, İzmir Büyükşehir Belediyesi: İzmir.
- Daş, M. 2009. Ortaçağ'da İzmir. İzmir Kent Tarihi içinde, s.40-54, İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İzmir.
- Dinçer, İ. 2013. Thinking together urban conservation with urban modernization in the process of urban transformation: The possibilities of historic urban landscape concept. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 1(1), 22-40.
- Doğer, E. 2011. İzmir'in Smyrna'sı. İletişim yayınları, İstanbul.
- du Cros, H. 2001. A new model to assist in planning for sustainable cultural heritage tourism. *International Journal of Tourism Research*, 3(2), 165-170.
- Dursun K. T. 2017. Gavur İzmir Güzel İzmir. İstanbul: Eksik Parça Yayınları.
- Drost, A. 1996. Developing sustainable tourism for world heritage sites. *Annals of Tourism Research*, 23(2), 479-484.
- Ecemiş Kılıç, S. ve Türkoğlu, G. 2015. Accommodation-purposed function changes in traditional structures: The case of Safranbolu old bazaar district. *Ege Coğrafya Dergisi*, 24(1), 39-56.
- Ecemiş Kılıç, S. 2008. Preservation plan applications for the historical city centre, Kemeralti (Izmir, Turkey). *European Planning Studies*, 16(2), 253-276.
- Emekli, G. 2002. Son yılların parlayan yıldızı kültürel turizm ve İzmir. First International Tourism Congress of Mediterranean Countries, 196-206, Antalya.
- Emekli, G. 2003a. Bergama ve Selçuk'un İzmir'in kültürel turizmdeki yeri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12, 39-50, İzmir.

- Emekli, G. 2003b. Kültür mirasının kültürel turizm yaklaşımıyla değerlendirilmesi. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, E.Ü. Edebiyat Fak. Yay., 43-49, İzmir.
- Emekli, G. 2006a. Coğrafya, kültür ve turizm: Kültürel turizm. Ege Coğrafya Dergisi, 15(1-2), 51-59.
- Emekli, G. 2006b. İzmir kültürel turizmde yeni bir merkez: Ödemiş, Kültür mirasının kültürel turizm aracılığıyla değerlendirilmesi. II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, 103-114.
- Ersoy, M. 2000. İmar planlarının kademelenmesi ve farklı ölçeklerdeki planlar arasındaki ilişki, Mekân Planlama ve Yargı Denetimi içinde. (Ed. M. Ersoy ve H.Ç. Keskinok), s. 44-72, Yargı Yayınları, Ankara.
- Ersoy, M. 2007. İmar mevzuatımızda planlama kademeleri ve üst ölçek planlama sorunu, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 215-231, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Fagance, M. 2003. Tourism and local society and culture, In Tourism in Destination Communities, (Ed. Singh, S., Timothy, D. J., Dowling, R. K.), p.55-78, CABI Publishing, Oxford.
- Firidin, E. 2004. Değişen paradigmlar ekseninde kent planlamaya yeni yaklaşımlar, Planlama, 2, 44-50.
- Ginzarly, M., Houbart, C., & Teller, J. 2019. The historic urban landscape approach to urban management: A systematic review. International Journal of Heritage Studies, 25(10), 999-1019.
- Gülhan, D. 2016. Sürdürülebilir kent ve kentsel kimlik örnekler: Birgi ve Bergama, Ankara Üniversitesi SBE Sosyal Çevre ABD, Doktora Tezi, Ankara.
- Herbert, D. 2001. Literary places, tourism and the heritage experience. Annals of Tourism Research, 28 (2), 312-333.
- Hall, C.M., Baird, T., James, M. & Ram Y. 2016. Climate change and cultural heritage: Conservation and heritage tourism in the anthropocene. Journal of Heritage Tourism, 11(1), 10-24.
- İZKA ve Ege Derneği. 2011. İzmir Kültür Turizmi Sektör Araştırması “Tespit ve Öneriler”, <http://egederneği.org.tr/downloads/pdf1.pdf>.
- İZKA. 2012. EXPO 2020 İzmir-Türkiye Raporu, <https://silo.tips/download/zmir-miracle-city-the>, (Erişim Tarihi: 25.03.2021).
- İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBŞB). 2012. İzmir Büyükşehir Bütünü 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu, http://izmimod.org.tr/docs/RAPOR_IBSBCDP.pdf.
- İzmir Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Dünya Miras Listesinde İzmir, <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-152083/dunya-miras-listesinde-izmir.html>, (Erişim Tarihi: 09.03.2021).
- İzmir Bölge Planı 2014-2023 Raporu, 2015, İzmir Kalkınma Ajansı, http://izka.org.tr/wp-content/uploads/pdf/01_bolgeplani_1.pdf.
- Jacobs, J. & Gale, F. 1994. Tourism and The Protection of Aboriginal Cultural Sites. Special Publication Series No. 10, Australian Heritage Commission, Canberra.
- Jansen-Verbeke, M. 1998. Tourismification and historical cities. Annals of Tourism Research, 25(3), 739-741.
- Karakul, Ö. 2011. An integrated approach to conservation based on the interrelations of tangible and intangible cultural properties. METU Journal of The Faculty of Architecture, 28 (2), 105-125.
- Kıray, M. B. 1972. Örgütlemeyen Kent: İzmir'de İş Hayatının Yapısı ve Yerleşme Düzeni. Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, Ankara.
- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Dünya Miras Listesi, 2021, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html>.
- Li, M., Wu, B. & Cai, L. 2008. Tourism development of world heritage sites in China: A geographic perspective. Tourism Management, 29 (2), 308-319.
- Loulanski, T. & Loulanski, V. 2011. The sustainable integration of cultural heritage and tourism: A meta-study. Journal of Sustainable Tourism, 19(7), 837-862.
- Mason, R. & Avrami, E. 2002. Heritage values and challenges of conservation planning. Management Planning for Archaeological Sites, 13-26.
- McKercher, B., & Du Cros, H. 2002. Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism And Cultural Heritage Management. Haworth Hospitality Press, New York.

- McKercher, B., Ho, P. & Du Cros, H. 2005. Relationship between tourism and cultural heritage management: Evidence from Hong Kong. *Tourism Management*, 26(4), 539-548.
- Nasser, N. 2003. Planning for urban heritage places: Reconciling conservation, tourism, and sustainable development. *Journal of Planning Literature*, 17(4), 467-479.
- Nuryanti, W. 1996. Heritage and postmodern tourism. *Annals of Tourism Research*, 23(2), 249-260.
- Orbaşlı, A. 2000. *Tourists in Historic Towns: Urban Conservation and Heritage Management*, Spon Press, London and New York.
- Orbaşlı, A. 2006. Tourism and the 'Islamic' town: Social change, conservation and tourism in traditional neighbourhoods. In *Tourism in the Middle East: Continuity, Change and Transformation*. (Ed. Daher R.), p.161-187, Channel View, Clevedon.
- Petrova, P. & Hristov, D. 2016. Collaborative management and planning of urban heritage tourism: Public sector perspective. *International Journal of Tourism Research*, 18(1), 1-9.
- Pınar, İ. 2008. İzmir ili ve turizm sektörü, *Beyond*, 9(12), 36-39.
- Richards, G. 1996. Production and consumption of European cultural tourism. *Annals of Tourism Research*, 23(2), 261-283.
- Richards, G. 2011. *Cultural Tourism: Global and Local Perspectives*, Routledge, New York.
- Richards, G. & Wilson, J. 2007. Tourism development trajectories: From culture to creativity?. In *Tourism, Creativity and Development*. (Ed. Greg R. & Julie W.), p.1-56, Routledge, London.
- Ripp, M. & Rodwell, D. 2016. The governance of urban heritage. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 7(1), 81-108.
- Roders, A. P. & Bandarin, F. 2019. *Reshaping Urban Conservation: The Historic Urban Landscape Approach in Action*, Springer.
- Semenderoğlu, A. ve Oban Çakıcıoğlu, R. 2007. Şirince'de kültürel turizmin gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 174-184.
- Serçe, E. 2000. İzmir mahalleleri. *İzmir Kent Kültürü Dergisi*, 1, 162-175.
- Taylor, K. 2004. Cultural heritage management: A possible role for charters and principles in Asia. *International Journal of Heritage Studies*, 10(5), 417-433.
- Taylor, K. 2016. The Historic urban landscape paradigm and cities as cultural landscapes. *Challenging orthodoxy in urban conservation*. *Landscape Research*, 41(4), 471-480.
- Tengberg, A., Fredholm, S., Eliasson, I., Knez, I., Saltzman, K., & Wetterberg, O. 2012. Cultural ecosystem services provided by landscapes: Assessment of heritage values and identity. *Ecosystem Services*, 2, 14-26.
- Tekeli, İ. 2011. *Türkiye'nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Timothy, D. J. & Nyaupane, G. P. 2009. *Cultural Heritage and Tourism In The Developing World: A Regional Perspective*, Routledge, Oxon.
- Tuan, T. H. & Navrud, S. 2008. Capturing the benefits of preserving cultural heritage. *Journal of Cultural Heritage*, 9(3), 326-337.
- Turnpenny, M. 2004. Cultural heritage, an ill-defined concept? A call for joined-up policy. *International Journal of Heritage Studies*, 10(3), 295-307.
- Urry, J. 2009. *Turist Bakışı*. (Çev. E. Tataroğlu ve İ. Yıldız), Bilgesu Yayıncılık, İstanbul.
- UNESCO. 2003. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. <https://ich.unesco.org/en/convention>, (Erişim Tarihi: 07.03.2021).
- UNESCO. 2011. *Proposals Concerning the Desirability of a Standard-Setting Instrument on Historic Urban Landscapes*, UNESCO, <https://whc.unesco.org/en/hul/> (Erişim Tarihi: 07.03.2021).
- UNWTO. 2019. *International Tourism Highlights*, UNWTO.

- Xiao, W., Mills, J., Guidi, G., Rodríguez-Gonzálvez, P., Gonizzi Barsanti, S. & González-Aguilera, D. 2018. Geoinformatics for the conservation and promotion of cultural heritage in support of the UN Sustainable Development Goals. *Journal of Photogrammetry and Remote Sensing*, 142, 389-406.
- Yalınız Koç, N. ve Çevikayak, G. 2013. Mekân planlama anlayışındaki değişim kapsamında İzmir kentinin üst ölçekli planlarının irdelenmesi, TMMOB. 2. İzmir Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 197-210, İzmir.
- Yanardağ, M. Ö. 2014. İzmir’de turizm yatırımlarının ihtiyaç analizi, Adnan Menderes Üniversitesi SBE Dergisi, 1(1), 81-104.
- Yılmaz, F. ve Yetkin, S. 2002. İzmir Kent Tarihi, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, İzmir.
- Zoğal, V. ve Emekli, G. 2017. Yaratıcı turizme kavramsal ve coğrafi bir yaklaşım. *Ege Coğrafya Dergisi*, 26 (1), 21-34.
- www.tid.web.tr. Ege’nin İncisi, Akdeniz’in yıldızı, Homeros’un yurdu, Türkiye’nin batıya açılan kapısı İZMİR. İdarecinin Sesi, 161, (Erişim Tarihi: 27.03.2021).
- <https://izto.org.tr/tr/tg/izmir-turizmi>. İzmir Turizmi, (Erişim Tarihi: 27.03.2021).